

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTES
PEDAGOĢIJAS NODAĻA

PIRSMSKOLAS SLOLOTĀJA UN LATVIEŠU VALODAS SKOLOTĀJA
SADARBĪBA LATVIEŠU VALODAS APGUVĒ 4-5 GADUS VECIEM
BĒRNIEM MAZĀKUMTAUTĪBU PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS
IESTĀDĒ

Kvalifikācijas darbs

Autore: Helēna Gerasimova

Stud. apl. hg12006

Darba vadītāja:

Dr. paed., pētniece Ērika Vugule

Rīga 2014

ANOTĀCIJA

Kursa darba autore: Helēna Gerasimova

Zinātniskā vadītāja: Dr. paed. Ērika Vugule

Darba apjoms: 42 lpp., satur 17 attēlus un 5 tabulas, izmantotas 34 literatūras vienības, pievienoti 6 pielikumi.

Darba mērķis: Izpētīt latviešu valodas skolotājas un pirmsskolas skolotājas sadarbības nozīmi latviešu valodas apgūvē 4-5 gadus veciem bērniem.

Darbs sastāv no trim nodaļām.

Pirmajā nodaļā analizēti latviešu valodas apguves teorētiskie aspekti mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādē. Ir aplūkots bilingvisma jēdziens, sniegts teorētisks ieskats latviešu valodas apgūvē.

Otrajā nodaļā teorētiski aplūkota latviešu valodas skolotājas un pirmsskolas skolotājas sadarbības nozīme valodas apgūvē. Ieskicētas problēmas un izvirzīti priekšnoteikumi veiksmīgai sadarbības organizēšanai.

Trešajā nodaļā sniegts 4-5 gadus vecu bērnu psihosociālās attīstības raksturojums.

Ceturtajā nodaļā sniegts pārskats par veikto izmēģinājuma darbību, atrastajām sadarbības formām, to efektivitāti latviešu valodas apgūvē.

Darba pielikumos ir vecāku anketa, izstrādātie valodas prasmju noteikšanas kritēriji, skaņu izrunas vingrinājumi, pirkstiņrotaļas, skaitāmpantiņi un dzejoļi.

Atslēgas vārdi: bilingvisms, sadarbība kā valodas apguves priekšnoteikums.

ABSTRACT

The author of the paper: Helena Gerasimova

Advisor: Dr. paed. Erika Vugule

The volume of the paper: 42 pages, 17 images, 5 tables, 34 bibliographical entries, and 6 appendices.

The goal of the research: to investigate the importance of collaboration between a teacher of Latvian language and a pre-school teacher regarding Latvian language teaching to four to five-year-old children.

The paper consists of three chapters.

The first chapter deals with the analysis of the theoretical aspects of language acquisition at an ethnic minority pre-school. It also discusses the concept of bilingualism and offers a theoretical review of the Latvian language acquisition.

The second chapter consists of theoretical information on the importance of collaboration between a teacher of the Latvian language and a pre-school teacher regarding language acquisition. It also outlines the main problems and formulates the prerequisites for a successful collaboration.

The third chapter describes the psychosocial development of four to five-year-old children.

The fourth chapter is an overview of the tested approaches, the discovered forms of collaboration and their effectiveness in the acquisition of the Latvian language.

The appendices include a survey for parents, criteria designed to assess language competence, pronunciation exercises, fingerplays, rhymes and poems.

Key words: bilingualism, collaboration as a prerequisite for language acquisition.

SATURS

Ievads.....	4
1.Latviešu valodas apguves teorētiskie aspekti mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādē.....	7
1.1. Bilingvisma jēdziens un nozīme.....	7
1.2. Ieskats latviešu valodas apgūvē.....	14
2. Sadarbība - valodas apguves priekšnoteikums.....	20
3. 4-5 gadus vecu bērnu psihosociālās attīstības raksturojums.....	23
4. Sadarbības iespēju latviešu valodas apgūvē izpēte.....	26
4.1. Pētījuma organizācijas un metožu raksturojums.....	26
4.2. Datu ieguve un analīze.....	28
Nobeigums.....	39
Izmantotie avoti un literatūra.....	41
Pielikumi.....	43

IEVADS

Pēdējos gados latviešu valodas apguve mazākumtautību izglītībā kļuvusi par vienu no valsts valodas politikas prioritārajām jomām. Arvien biežāk tiek apspriests jautājums par pakāpenisku pilnīgu pāreju uz mācību procesu latviešu valodā vispārizglītojošās skolās. Tādēļ vēl vairāk aktualizējas jautājums par latviešu valodas apguvi mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādēs, lai sagatavotu bērnus skolas gaitām.

Pirmsskolas vecums ir ļoti pateicīgs otrās valodas apguvei, lai gan pastāv ļoti dažādi viedokļi par optimālo bērnu vecumu. Bet, tāpat kā viss nav balts vai melns, tā arī nevar būt viennozīmīgas atbildes, katrā situācijā tā būs sava. Tomēr pētījumi rāda, ka otrās valodas apguvei agrīnā vecumā ir liels pluss, jo valoda tiek apgūta augstākā līmenī (Beikers, 2002).

Ļoti būtiski pirmsskolas izglītības iestādē ir ne tikai ielikt labus pamatus latviešu valodas apguvē, bet arī radīt interesi pat latviešu tautas kultūru, tās kultūrvēsturisko mantojumu. Pirmsskolas vecums ir ļoti pateicīgs, jo bērni kā sūkļi uzsūc visu interesanto. Viņiem vēl nav nekādu aizspriedumu un politisku uzskatu. Tādēļ arī pirmsskolas pedagogiem ir jābūt kompetentiem un sirdsgudriem, jāpalīdz mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādes bērniem apjaust viņu nacionālo identitāti, apjaust piederību savai kultūrai un radīt draudzīgu un labvēlīgu gaisotni iepazīstinot ar latviešu kultūru, mācot valodu. Kādus pamatus ieliksīm, tāda arī būs nākotnes māja - mūsu Latvija.

„Mazākumtautību pirmsskolas izglītības mācību programma (ar krievu mācību valodu)” par mērķi latviešu valodas apguvē izvirza latviešu valodas klausīšanās un runāšanas pamatprasmju apguves, kā arī pozitīvas attieksmes pret latviešu valodu kā valsts valodu sekmēšanu (Āboltiņa u.c. 2012).

Strādājot mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādē, autore saskata problēmas:

- 1) ar latviešu valodas nodarbībām ir par maz, jārada atbilstoša vide;
- 2) nepietiekama pirmsskolas skolotāju un latviešu valodas skolotāju sadarbība.

Pētījuma objekts: latviešu valodas apguves process mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādē.

Pētījuma priekšmets: sadarbības organizēšana.

Pētījuma mērķis: izpētīt latviešu valodas skolotājas un pirmsskolas skolotājas sadarbības nozīmi latviešu valodas apguvē 4-5 gadus veciem bērniem.

Pētījuma hipotēze: latviešu valodas skolotājas un pirmsskolas skolotājas sadarbība sekmē latviešu valodas apguvi 4-5 gadus veciem bērniem mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādē.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) Noskaidrot bilingvisma jēdziena teorētiskos aspektus.
- 2) Izzināt latviešu valodas apguves specifiku.
- 3) Izpētīt praksē sadarbības iespējas valodas apgūvē.

Pētījuma metodes:

- 1) Teorētiskās: pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras analīze par pētāmo tēmu.
- 2) Empīriskās: anketēšana, pedagoģiskā novērošana, pedagoģiskais eksperiments, datu apstrādes statistiskās metodes.

Pētījuma bāze: Pētījums veikts Rīgas X pirmsskolas izglītības iestādē vidējā grupā.

Pētījumā piedalījās 20 bērni.

1. LATVIEŠU VALODAS APGUVES TEORĒTISKIE ASPEKTI MAZĀKUMTAUTĪBU PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

1.1. Bilingvisma jēdziens un nozīme

Bilingvisms. Bilingvisma jēdziens no pirmā acu uzmetiena šķiet pašsaprotams. Terminu un svešvārdu skaidrojošā vārdnīca bilingvismu skaidro šādi: „Stāvoklis, kad atsevišķs indivīds, noteikta sabiedrība vai tās daļa prot un saziņā lieto divas valodas. Divu valodu lietošanas parasti ir jauktās ģimenēs, kur vecākiem ir atšķirīga dzimtā valoda. Daudzvalodība nozīmē nevis vienlaikus juku jukām lietot dažādas valodas (dažādu valodu vārdus, formas, frāzes), bet gan katru valodu lietot savā situācijā.” (Beļickis u.c., 2000)

Tomēr bilingvisms jeb divvalodība ir daudz sarežģītāka parādība. Velsas universitātes Izglītības zinātnes profesors Kolins Beikers (Colin Baker) atzīmē, ka ir grūti definēt, kas ir bilingvs un kas nav. Nevienā valodā nav izstrādāta vienota terminoloģija šajā jomā, kā arī nav vienotu bilingvisma kritēriju (Beikers, 2002).

Grūti pateikt vai cilvēks runā divās valodās, jo, zinot divas valodas, dzīvē var sarunāties tikai vienā. Pat lietojot ikdienā divas valodas, vienu no tām var zināt vājāk. Mēdz būt, ka lasa un raksta vienā valodā, bet sarunājas citā. Tādejādi valodas prasme un lietojums ir dažādi (skat. 1.1. tabulu). (Beikers, 2002)

1.1. tabula

Četras valodas pamatprasmes (Beikers, 2002, 16)

	Runas forma	Rakstu forma
Receptīvās pamatprasmes	Klausīšanās	Lasīšana
Produktīvās pamatprasmes	Runāšana	Rakstīšana

Ielūkojoties tabulā, redzam, ka atbilde uz jautājumu, kas ir bilingvs, ir komplicēta. Vai bilingvs ir cilvēks, kurš saprot valodu, bet nespēj tajā runāt? Vai bilingvs ir cilvēks, kurš nevar otrā valodā rakstīt un lasīt?

Neskatoties uz to, ka daudzi domāšanu kā cilvēka iekšējo runu pieskaita pie runāšanas, pastāv viedoklis, ka domāšana ir piektā pamatprasme, jo daudzi bilingvi domā divās valodās. (Beikers, 2002). Toronto universitātes profesors Džeims Kuminss (James Cummins) uzsver domāšanas atbilstīgu kognitīvajai kompetencei noteiktā valodā jeb spējai izmantot valodas spriešanas procesā (Kumins, 1984).

Lingvists Maknamara (John Macnamara) uzskatīja par bilingviem cilvēkus ar vienu minimālu pamatprasmi otrā valodā (klausīšanās, runa, lasīšana, rakstīšana (Maknamara, 1969).

Vecāku rokasgrāmatā „Divvalodīgi bērni” bilingvisms tiek definēts kā funkcionāla divu valodu prasme, kurai iespējamas vairākas formas. Divu valodu apguve pirmā dzīves gada laikā ir **simultānais bilingvisms**. Vēlāka valodas apguve- konsekutīvais bilingvisms, kā arī vienāds divu valodu apguves līmenis- absolūtais bilingvisms, kurš piemīt 2-4% cilvēku un iespējams tikai simultānā bilingvisma gadījumā. Pastāv arī receptīvais bilingvisms, kuram raksturīga spēja saprast citu valodu, bet nav tās aktīva pielietojuma (Druvieta u.c., 2002).

Agrīno simultāno bilingvismu ietekmē četri faktori:

- 1) Valodas, kādās katrs no vecākiem māc runāt;
- 2) Valodas, kurās katrs no vecākiem runā ar bērnu;
- 3) Valodas, kurās ar bērnu runā citi ģimenes locekļi;
- 4) Valodas, kuras tiek lietotas kopienā (arī pirmsskolas izglītības iestādē) (Beikers, 2002).

Viens no populārākajiem agrīnā bilingvisma modeļiem ir „viens cilvēks- viena valoda”. Šo domu vēl 1902.gadā izteica franču lingvists Grammonts (Maurice Grammon). Tiek uzskatīts, ka, piemēram, ģimenē katram no vecākiem jārunā vienā valodā, nekad nedrīkst bērna klātbūtnē šīs valodas miksēt. Bērns var dzirdēt vecāku runājam ar citiem cilvēkiem otrā valodā, bet ar bērnu katrs no vecākiem runā savā valodā. Arī šobrīd šis modelis ir ļoti populārs, bieži tiek dēvēts par vienīgo pareizo pieeju. Taču Šveices universitātes psiholingvistikas emeritus profesors Fransuā Grožāns (François Grosjean) šo viedokli sauc par bilingvisma mītu. Viņš uzskata, ka ir dažādas metodes, lai nodrošinātu bērnu bilingvismu un princips viens aprūpētājs runā vienā valodā un otrs aprūpētājs runā otrā, ir tikai viens no tiem. Viena valoda var tikt lietota mājās, otra ārpus mājas, kā arī bērns var savu otro valodu apgūt skolā utt. Grožāns uzsver nepieciešamību kā noteicošo faktoru. Bērnam ir jānonāk pie secinājuma, ka viņam ikdienā nepieciešamas divas vai vairāk valodas. Tādēļ pieeja „viens cilvēks – viena valoda” var nesniegt gaidīto rezultātu. Bilingvāls bērns pamanot, ka viena valoda (vājākā, parasti minoritātes) īsti nav nepieciešama, piemēram, citi ģimenes locekļi bieži savā starpā sarunājas otrā (stiprākajā) valodā, var nerunāt pirmajā. Par veiksmīgāku risinājumu profesors uzskata mājās visiem ģimenes locekļiem lietot vājāko valodu, tādējādi palielinot bērna saskarsmi ar to, kā arī iezīmētu valodas „galveno” teritoriju (Grožāns, 2010).

Simultānā bilingvisma pētījumi liecina, ka:

- 1) Vienas valodas apguves process un mehānisms neatšķiras no divu valodu vienlaicīgas apguves. Bērni apgūst divas valodas tāpat kā vienu;

2) Bērnam var būt divas pirmās valodas jeb bilingvisms ir pirmā valoda. Bilingvs operē ar vienotu valodas sistēmu (Beikers, 2002).

Ja pēc pirmās valodas apguves tiek apgūta otrā valoda, sākas **secīgais bilingvisms**. ASV un Lielbritānijā veiktie pētījumi rāda, ka tikai neliela bērnu daļa kļūst funkcionāli bilingvāla šajā gadījumā. Tātad realitātē nav divu valodu lietojuma. ASV šī rādītājs ir mazāks par 5 %. Par galvenajiem neveiksmes cēloņiem tiek uzskatīta pastiprināta lasītprasmes un rakstītprasmes mācīšana nevis komunikācijas prasmju attīstīšana, zems lingvistiskās apdāvinātības līmenis, iemaņu attīstīšanas iespēju trūkums, intereses un motivācijas trūkums. Plaši izplatīts viedoklis, ka valodas apgūšana uzsākta par vēlu. Neskatoties uz to, dažās valstīs- Nīderlandē, Somijā, Zviedrijā, Beļģijā, Izraēlā un Singapūrā, otro valodu apgūst ar labākiem rezultātiem.

Otra valoda bieži tiek apgūta neformāli. Piemēram, bērniem nonākot saskarsmē ar citā valodā runājošiem vienaudžiem, kā arī nonākot saskarsmē ar TV un kino citā valodā. Šis bilingvisms mēdz būt vienādā līmenī ar formālā izglītībā iegūto. Visbiežāk šādi tiek apgūta majoritātes vai kaimiņvalsts valoda.

Gadījumos, kad otro valodu neapgūst kopienā, par galveno valodas apguves nodrošinātāju kļūst izglītības sistēma. (Beikers, 2002).

Ir cilvēki, kuri divas valodas pārvalda vienādā līmenī. Cilvēka spēju brīvi un neatkarīgi no satura sazināties divās valodās sauc par sabalansēto jeb **harmonisko bilingvismu**. Tomēr dažādās situācijās tikai daži cilvēki spēj abas valodas pielietot līdzvērtīgi. Pārsvarā valodas izmanto atšķirīgās funkcijās.

Iespējama situācija, kurā divas valodas apgūtas vienādā līmenī, bet tas ir zems. Šādi gadījumi parasti netiek pētīti, jo uzmanība tiek pievērsta cilvēkiem ar labu valodu prasmi. Par sabalansētā bilingvisma piemēru var uzskatīt bērnu, kurš var apgūt mācību priekšmetu gan vienā, gan otrā valodā (Beikers, 2002). Pēc autores domām, tas būtu ideālais modelis, uz kuru jāvirzās. Tomēr jāskatās reāli, protams, tikai ar pirmsskolas izglītības iestādes spēkiem tas nav sasniedzams.

Bieži bilingviem dažās valodas pamatprasmēs dominē kāda no valodām. Atkarībā no valodas vides, dominējošā valoda var mainīties. Ja viena no valodām ir dominējoša, tas ir asimetriskais bilingvisms. (Beikers, 2002).

Joprojām pētnieki strīdas par labvēlīgāko vecumu otrās valodas apguvei un to, vai ir apguves vecums ir saistīts ar apguves līmeni. Daudzi pētnieki uzskata, jo agrāk sāk apgūt otro valodu, jo labāki rezultāti. Savukārt citi pētnieki uzskata, ka valodu labāk apgūst pusaudži un jaunieši. Kā viens no iemesliem tiek minētas kognitīvās iemaņas, kuras četrpadsmit gadu vecumā ir attīstītas labāk nekā piecu gadu vecumā. Šajā jomā veiktie pētījumi liecina, ka:

1) Valodas apguvi ietekmē dažādi faktori, tādēļ nevar viennozīmīgi atbildēt par vēlamo vecumu.

2) Bērniem, kuri valodu sākuši apgūt agrīnā vecumā, tās līmenis ir augstāks.

3) Dažāda vecuma cilvēkiem valodas apguves process neatšķiras.

4) Vecākiem bērniem sākumā ir labāki rezultāti, apgūstot valodu formālā vidē.

5) Lietojot otru (majoritātes) valodu kā mācību līdzekli un pastāvot varbūtībai, ka tā personai aizstās minoritātes valodu, agrīna otras valodas ieviešana var būt negatīvs lingvistisks un pedagoģisks efekts.

6) Lai agrīni apgūtu otro valodu, nepieciešams sabiedrības atbalsts. Nepieciešami īpaši sagatavoti skolotāji un mācību līdzekļi. Jāsekmē labvēlīga attieksme pret otras valodas apgūšanu vecākos un skolotājos.

7) Otrās valodas apguvei nav kritisku vecumposmu.

Arī pieaugušie spēj apgūt otru valodu, bet prasmes ir atšķirīgas. Vieni spēj iegaumēt pāris vārdus, otri ikdienas komunikācijas līmeni, bet ir arī, kuri kļūst funkcionāli bilingvāli (Beikers, 2002).

Valodas prasme ir sarežģīts un daudzpusīgs jēdziens. Izšķir divus valodas prasmes līmeņus - sarunvalodas un akadēmisko. Virspusēju sarunvalodas prasmi var apgūt 2-3 gados, tā ir pietiekama, lai sazinātos uz ielas vai veikalā, bet nepietiekama, lai tajā spētu apgūt mācību priekšmetu. Akadēmiskai valodas prasmes apgūšanai nepieciešami 5-7 gadi.

Daudziem pastāv maldīgs uzskats, ka bilingvālā izglītība ir jauna tendence mūsdienu sabiedrībā, tomēr tas tā nav. Atskatoties vēsturē, redzams, ka bilingvāla izglītība pastāvēja jau antīkajā pasaulē. Kolins Beikers bilingvālo izglītību definē kā divu mācību valodu funkcionālu izmantošanu mācību satura apgūvē (Beikers, 2002).

Bilingvālā izglītība. Pattermins bilingvālā izglītība ir neprecīzs, jo tiek attiecināts gan uz izglītības sistēmu, kurā izglītību iegūst divās valodās, gan minoritāšu bērnu izglītību, kur bilingvisms netiek veicināts. Kas tad īsti ir bilingvālā izglītība? Jau iepriekš minētajā vecāku rokasgrāmatā „Divvalodīgi bērni” tas tiek definēts kā simtiem metožu un programmu, kuras kā līdzekli mācību priekšmetu apguvei izmanto divas valodas (Druvieta u.c., 2002,8).

„Bilingvālai izglītībai pirmsskolā vajadzētu radīt interesi un prieku apgūt valodu un mācīties valodu, un apzināti padarīt abas apgūstamās valodas un kultūras līdzvērtīgas. Bērniem vajadzētu izmantot komunikācijas iespējas otrajā valodā, lai vairāk iepazītu savas dzimtās valodas bagātību.” (Maslo, 2013)

Runājot par bilingvālo izglītību, vispirms jānošķir:

1) Izglītības sistēma, kurā tiek lietotas divas valodas;

2) Minoritāšu bērnu izglītība.

Latvijā ikdienā krievu valodu lieto apmēram 35% iedzīvotāju, tādēļ mums jāattīsta indivīdu bilingvisms- spēja ikdienā un darba dzīvē lietot gan dzimto, gan latviešu valodu (Druviete u.c., 2002). Tādēļ pievērsīsimies dažiem bilingvālās izglītības modeļiem, ka arī modeļiem, kas veicina indivīda bilingvismu.

Iegremdēšana jeb submersija. Šī modeļa raksturošanai parasti izmanto peldbaseina metaforu (Druviete u.c., 2002). Bērns, kurš neprot peldēt, tiek iemests peldbaseinā. Viņam bez jebkādiem palīglīdzekļiem pēc iespējas ātrāk ir jāiemācās peldēt. Bērnam atliek vai nu noslīkt, vai cīnīties un izpeldēt. Šajā gadījumā peldbaseins simbolizē majoritātes valodu. Submersija un tās varianti izpelnījušies bargu kritiku, jo tās mērķis ir minoritāšu, it īpaši imigrantu, lingvistiskā asimilācija. Bērnam vienlaikus jāapgūst valoda un jāuzņem informācija (Beikers, 2002).

Norobežošanas jeb segregācijas izglītība. Mācības notiek tikai bērnu dzimtajā valodā. „Šādai praksei tikai no pirmā acu uzmetiena ir kas kopīgs ar mazākumtautību tiesību ievērošanu. Sociolingvistikas profesore K. Polstone (*C. Paulston*) 1982. gadā, analizējot situāciju Zviedrijas mazākumtautību izglītība, secināja, ka pirmajā brīdī šķietami humānā un it ka progresīvā prakse veidot īpašas klases imigrantu bērniem, kurās tie mācītos tikai savā valodā un zviedru valoda būtu tikai mācību priekšmets, slēpj pavisam citus mērķus. Cilvēktiesību aizsegā tiek kavēta imigrantu integrēšanās mītnes zemes sabiedrībā. Nepietiekamo valsts valodas zināšanu dēļ šādu skolu beidzēji nevar ne iegūt tālāku izglītību augstskolās, ne konkurēt darba tirgū. Līdz ar to tas ir slēpts sabiedrības grupu nošķiršanas un diskriminācijas mehānisms. Latvijas sabiedrības integrācijas programma nepieļauj nošķiršanas izglītību.” (Druviete u.c., 2002).

Pāreja bilingvālā izglītība ir izplatītākais bilingvālās izglītības veids. Šīs bilingvālās izglītības mērķis ir asimilācija. Atšķirībā no submersijas programmām zināmu laiku var izmantot pirmo valodu. Mācības pirmajā valodā var notikt tik ilgi, kamēr otrā valoda apgūta pietiekamā līmenī, lai varētu iegūt izglītību parastajās programmās. Kā obligāts nosacījums ir skolotāju un to palīgu bilingvisms.

Mazākuma norobežošanās jeb separātisma bilingvālā izglītība. Raksturīga tajās valstīs, kur politisku apsvērumu dēļ pašas minoritātes politika ir minoritātes monolingvisma veicināšana, organizējot mācības tikai minoritātes valodā. Tādas izglītības mērķis ir minoritātes autonomija. (Beikers, 2002).

Iegrimšanas jeb imersijas bilingvālā izglītība. Mācības notiek vienā valodā- mazākumtautību valodā vai svešvalodā. Tās mērķis ir funkcionāls bilingvisms, tāpēc to var uzskatīt par stipro bilingvālās izglītības formu. Pirmssākumi meklējami Kanādā, Senlanbēras

skolā Monreālā 1965.gadā. Imersijas bilingvālās izglītības programmas iedalās ņemot vērā vecuma un laika faktoru (skat. 1.2.tabulu).

1.2.tabula

Imersijas bilingvālā izglītība (Beikers, 2002)

Bērna vecums			Programmas laiks	
Agrīnā imersija	Vidusposma imersija	Vēlīnā imersija	Pilnīgā imersija	Daļējā imersija
Pirmsskolas vecums	9 – 10 gadu vecums	Vidusskola	1) sākas ar 100% mācībām V2*; 2) pēc diviem gadiem (3- 4 gadus) – 80%; 3) pamatskolas noslēgumā–50%	1) bērnudārzā - 50% V2*; 2) pamatskolā – 50% V2*

*V2- otrā valoda

Latvijā par imersijas programmām varētu iet runa tikai tad, ja valsts- latviešu- valodā runājoši bērni mācītos kādā mazākumtautību valodā vai svešvalodā. (Druviete, 2002)

Bilingvālā izglītība mazākumtautību valodas saglabāšanai. Minoritātes bērni skolā mācās minoritātes valodā, bet izglītības sistēmas mērķis ir pilnīgs bilingvisms mazākumtautību un valsts valodā. Šādu minoritātes valodas saglabāšanas programmu struktūra un saturs ir atšķirīgi. Biežāk sastopamās kopīgās iezīmes ir:

- 1) vairums bērnu nāk no ģimenēm, kuras runā minoritātes valodā;
- 2) vecākiem jābūt brīvai skolas izvēlei;
- 3) apmēram puse no mācību satura skolā tiek mācīta minoritātes valodā;
- 4) ja mācības notiek minoritātes valodā, tiek izmantots arguments, ka bērni viegli transformē idejas un jēdzienus majoritātes valodā;
- 5) pamatojums šādu programmu eksistencei ir fakts, ka minoritātes valoda dzīves laikā viegli tiek zaudēta, turpretim majoritātes valoda aizvien nostiprinās; pilnīgu bilingvismu var sasniegt tad, ja skolā pastiprināti tiek mācīta minoritātes valoda, jo skolēniem apkārt ir majoritātes valoda;
- 6) minoritātes valodas programmas paredzētas galvenokārt pamatskolai. (Beikers, 2002, 165)

Divvalodu jeb duālā bilingvālā izglītība. Abas valodas tiek izmantotas par mācību līdzekli un mācītas kā priekšmeti, rezultātā attīstās relatīvi pilnīgs bilingvisms. Tādējādi

attīstās laba valodu prasme, arī rakstos. Divvalodu izglītība atšķiras no pārejas bilingvālās izglītības, jo pārejas programmās jau pēc diviem gadiem mācības notiek galvenokārt majoritātes valodā. Bet divvalodu programmās saglabā un attīsta divu valodu prasmi.

Rezumējot rakstīto, jāatzīst, ka nav iespējams viennozīmīgi pateikt, kas ir bilingvisms. Liela nozīme ir valodas prasmei un tās reālajam pielietojumam. Otrās valodas apguvei nav noteikta vēlāmā vecuma, tomēr tiem, kuri to apgūst agrīnā vecumā, valodas līmenis ir augstāks. Aplūkojot dažus no simtiem bilingvālās izglītības modeļiem, nevar viennozīmīgi atbildēt, kuri no tiem ir labāki. Katrs modelis piemērots kādai konkrētai situācijai un mērķiem.

1.2. Ieskats latviešu valodas apgūvē

Valoda. „Zīmju sistēma kā cilvēku sazināšanās, domu formulēšanas un izteikšanas līdzeklis informācijas fiksēšanai, saglabāšanai un tālāk nodošanai. Valodai ir runas, rakstu un žestu forma, kas atšķiras ne tikai pēc saziņas kanāla (vizuālais vai audiālais), bet arī pēc satura un struktūras: rakstu valodā vārdi ir literārāki, teikumi garāki, bet runai raksturīgi īsi, kontekstā balstīti izteikumi un neliterāra leksika.” (Skujiņa u.c., 2011, 92)

Filoloģijas doktors Arvils Šalme par valodu raksta: ”Valoda mūsu dzīvē ir milzīga dāvana, kura mūs padara īpašus un katru atšķirīgu. Tā ir ļoti smalka un komplicēta prasme, spēja un reizē arī instruments, ar kuru vārdos apgūstam pasauli un sevi izsakām šajā pasaulē. Līdzeklis, ar kuru socializējamies un varam vienoties cilvēciskā saziņā. Tā ir dabas dota spēja, kas padara mūs īpašus un atšķir no dzīvniekiem un citām komunicējošajām ierīcēm. Valoda ietver arī īpašu kodu sistēmu, kurā radītas, ierakstītas un saglabātas kultūras vērtības, sabiedrības pieredze, tautas garīgais mantojums un dzīvesziņa.” (Šalme, 2011, 14)

Tomēr jēdzienam **valoda** nav viennozīmīgas definīcijas. Tā ir radusies, pastāv un attīstās sabiedrībā, un bez tās nav iedomājama cilvēces tālākā virzība. 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā šveiciešu valodnieks Ferdinands de Sosīrs (Ferdinand de Saussure) pievērsa uzmanību valodas divejādajai dabai. Viņš atdala valodu no runas un pretstata tās (skat. 1.3. tabulu).

1.3.tabula

Sosīrs pretstata valodu runai šādos aspektos:

Valoda ir:	Runa ir:
sociāla, to saprot visi sabiedrības locekļi	individuāla, tā izpaužas konkrētā izteikumā
iespējama, virtuāla, potenciāla	aktuāla, lietota noteiktā situācijā
abstrakta, vispārinoša	konkrēta, noteiktu situāciju raksturojoša
sinhrona	diahrona
sistēma	sistēmas realizācija
radoša	jau raidīto struktūru pielietošana

F. Sosīra domām, valoda un runa ir cieši saistīti objekti. Valoda ir nepieciešama, lai runa būtu saprotama un pilnīgi veiktu savu darbību.

Latviešu valodnieks Jūlijs Kārklīšs – latviešu valodas sintakses teorijas pamatu izstrādātājs un attīstītājs atzīst „ka valodas un runas attieksmju jautājums vispirms ir problēma par pašas valodas kā objektīvas īstenības fakta eksistēšanas formām un tikai tad

principiāla problēma par valodas kā reāla objekta, kā cilvēka darbības veida interpretēšanas paņēmieniem.” (Kārklīšs, 1970)

Raksturojot latviešu valodas apguvi pirmsskolas izglītības iestādē, jānoskaidro, kas tad īsti ir valodas apguve. Lingvodidaktikas skaidrojošā vārdnīca šo jēdzienu skaidro šādi: „Mērķtiecīgi organizēta valodas mācību darbība, arī valodas apzinātas vai neapzinātas mācīšanās process. Dzimtās valodas apguve sākas pirms dzimšanas, turpinās neformāli mājās un valodas lietojuma vidē, pēc tam – formālajā izglītībā skolā. Otrās valodas un svešvalodas apguve var tikt uzsākta jebkurā vecuma posmā gan neapzinātā, gan apzinātā mācīšanās procesā, sasniedzot valodas apguvējam vajadzīgo valodas prasmes līmeni.”

Balstoties uz Ministru kabineta 2012.gada 31.jūlija noteikumu Nr.533 „Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām” 2. pielikumu, mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādēs tiek apgūta latviešu valoda (runas attīstīšana saziņai latviešu valodā). Mācību programma veidota, lai bērns apgūtu sarunvalodas pamatus un valodas lietošanas prasmes ikdienā. Latviešu valodas apguvei gan rotaļnodarbībās, gan ikdienas saskarsmē ieteikts pielietot bilingvālo pieeju. Noteikumi nosaka, ka latviešu valodas apguvi rotaļnodarbībās bērniem no divu līdz piecu gadu vecumam jāplāno ne mazāk kā divas reizes nedēļā, bet bērniem no piecu gadu vecuma – katru dienu. Katru dienu atbilstoši bērnu attīstībai, izmantojot dažādas mācību metodes un darba organizācijas formas, rotaļnodarbībās un ikdienas saskarsmē jāsekmē latviešu valodas apguvi.

Mazākumtautību pirmsskolas izglītības mācību programma (Āboltiņa u.c., 2012), kā mērķi latviešu valodas apgūvē, izvirza latviešu valodas klausīšanās un runāšanas pamatprasmju apguves, pozitīvas attieksmes pret latviešu valodu kā valsts valodu sekmēšanu. Tās uzdevumi ir:

- 1) sekmēt pareizu latviešu valodas skaņu un skaņu savienojumu izrunu;
- 2) sekmēt klausīšanās un runāšanas prasmes;
- 3) paplašināt un aktivizēt vārdu krājumu;
- 4) rosināt latviešu valodā apgūto izmantot ikdienā;
- 5) iepazīstināt ar Latvijas kultūru, svētkiem un tradīcijām;
- 6) attīstīt saskarsmes un sadarbības prasmes.” (Āboltiņa u.c. 2012, 20)

3. pakāpei (3-5 gadus veciem bērniem) jāprot saklausīt skaņas vārda sākumā; klausīties īsu pasaku, dzejoli, stāstu; saprast vienkāršus jautājumus; izpildīt vienkāršus norādījumus, piemēram, lūdzu, atnes, iedod, noliec, pacel. Sasveicināties un atvadīties, lietot pieklājības vārdus (lūdzu, paldies). Nosaukt sava ķermeņa daļas, piemēram, roka, kāja, galva; priekšmetus (rotaļlietas), kurus izmanto ikdienā; mājdzīvniekus, pamatkrāsas; ikdienas darbības. Jāskaita skaitāmpantus un īsus dzejoļus. Jādzied 1–2 rotaļdziesmas un jāiet rotaļās.

Bet vēl jāmācās izrunāt patskaņus un līdzskaņus, kā arī nosaukt priekšmetus, ar kuriem sastopas ikdienā, to īpašības; dažādas cilvēka un dzīvnieku darbības. Mācās lietot skaitļa vārdus, nosaukt virzienu, atbildēt uz pieaugušā jautājumiem. (Āboltiņa u.c. 2012, 21)

Latviešu valodas nodarbībās pirmsskolas izglītības iestādē:

1) jāattīsta bērna artikulācijas aparātu latviešu valodas skaņu pareizai izrunai un jāizkopj pareizu izrunu;

2) jāattīsta bērna prasmi sadzirdēt un saprast vienkāršus jautājumus un atbildēt uz tiem vienkāršos teikumos;

3) jānodrošina vārdu krājuma apguve atbilstoši programmas prasībām;

4) bērniem jāapgūst biežāk lietotās gramatikas struktūras;

5) jāattīsta bērnu prasmi iesaistīties dialogā;

6) jāiepazīstina bērnus ar latviešu tautas kultūru (Celitāne, 2007).

Zviedru pirmsskolas un speciālās izglītības pedagoģe Ilva Elnebija mācot valodu iesaka:

1) runāt vienkāršā valodā;

2) neuzdot vairākus jautājumus vienlaicīgi;

2) mācīt bērnam atšķirt vārdus- kas, kāds, kur, kurš, kāpēc;

3) uzdod jautājumus, uz kuriem viegli atbildēt;

4) dot bērnam pietiekoši daudz laika atbildei;

5) dot vingrinājumus, kas domāti klausīšanās attīstīšanai (Elnebija, 1992).

Mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādēs latviešu valodas nodarbībās darbs notiek četros virzienos:

1) skaņu izrunas kultūras veidošana;

2) vārdu krājuma paplašināšana un aktivizēšana;

3) gramatiski pareizas runas veidošana;

4) stāstīt mācīšana.

Runas skaņu kultūras veidošana notiek katrā latviešu valodas nodarbībā. Būtiski ir jau otrās valodas apguves sākumā bērniem iemācīt pareizi izrunāt latviešu valodas skaņas, īpaši tās, kuras nav sastopamas dzimtajā valodā. Latviešu valodā ir garie patskaņi un divskaņi, kuru nav krievu valodā, tādēļ ir būtiski sagatavot bērnu artikulācijas aparātu latviešu valodas skaņu atveidei (Celitāne, 2007).

Darbs ar vārdu krājumu ietver:

1) pasīvā un aktīvā vārdu krājuma paplašināšanu;

2) vārdu krājuma aktivizēšanu veicināšanu;

3) vingrināšanu vārdu nozīmju izpratnē un pareizā vārdu lietošanā pēc nozīmes.

Pirmskolā vārdu krājuma paplašināšanai un aktivizēšanai tiek izmantotas dažādas didaktiskās spēles vingrinājumi, dažādas tautas rotaļas un mīklas.

Gramatiski pareizas runas veidošanā konkrētu gramatisko formu apgūšanā izmanto vingrinājumus un didaktiskās rotaļas.

Mazākumtautību pirmsskolas izglītības mācību programma (Āboltiņa u.c., 2012) rekomendē latviešu valodu mācīt bilingvāli. Latviešu valodas aģentūras izdotajā „Pirmskolas bilingvālo izglītības programmu izstrādes teorētiskajā pamatojumā” (Maslo, 2013) kā didaktiski pareizs pirmās un otrās valodas izmantošanas princips pirmsskolas bilingvālajā izglītībā minēta līdzsvarota abu valodu lietošanas vides izveide (50%–50%) (skat. tabulu 1.4., attēlus 1.1., 1.2.).

1.4.tabula

Pirmās un otrās valodas izmantošana bilingvālajā pirmsskolas izglītībā (Maslo 2013)

Modelis	Ģimene	Pirmsskola	Bērns lieto (100%)	
A (ieteicams, ja ģimenē nelieto otro valodu)	PV* (50%)	OV** (50%)	PV* (50%)	OV** (50%)
B (ja ģimenē ir abu valodu nesēji, kuri mērķtiecīgi plāno valodu lietojumu ģimenē, piemēram, māte runā, lasa, raksta PV*, cits ģimenes loceklis – OV**)	PV* (25%)	PV* (25%)	PV* (25%)	PV* (25%)
	OV** (25%)	OV** (25%)	OV** (25%)	OV** (25%)

* PV – dzimtā, mātes, mazākumtautību valoda

** OV – otrā valoda, latviešu valoda

A modelis

Tik daudz, cik iespējams otrajā valodā, tik daudz, cik nepieciešams, – pirmajā valodā pirmsskolā. Ģimenē – otrādi.

Pirmsskolā pirmā un ģimenē otrā valoda ir nepieciešama, lai:

- 1) ievērotu motivācijas psiholoģiskos nosacījumus un bērna personības īpatnības, kā arī nodrošinātu brīvas izteikšanās vajadzību apmierināšanas iespējas;
- 2) novērtētu bērnu valodu mācīšanās progresu t.sk., komunicējot ar vecākiem un bērniem dienas sākumā, dienas vidū un noslēgumā.
- 3) ievērotu salīdzinājuma principu, kas ir noteicošs bilingvālās izglītības procesā;
- 4) novērstu neprecizitātes faktu un valodas lietošanā.

1.1. attēls. A modelis

B modelis

50% mācīšanās situāciju pirmajā valodā, 50% – otrajā valodā pirmsskolā. Ģimenē – otrādi.

”Pieturā” pirmajā valodā pirmsskolā otrā valoda un ”Pieturā” otrajā valodā pirmsskolā pirmā valoda ir nepieciešama, lai:

- 1) ievērotu motivācijas psiholoģiskos nosacījumus un bērna personības īpatnības, kā arī nodrošinātu brīvas izteikšanās vajadzību apmierināšanas iespējas;
- 2) novērtētu bērnu valodu mācīšanās progresu t.sk., komunicējot ar vecākiem un bērniem dienas sākumā, dienas vidū un noslēgumā;
- 3) ievērotu salīdzinājuma principu, kas ir noteicošs bilingvālās izglītības procesā;
- 4) novērstu neprecizitātes faktu un valodas lietošanā.

1.2.. attēls. B modelis

Kā redzams attēlos, A modelī, cik iespējams, tiek runāts otrajā valodā, tik daudz, cik nepieciešams, – pirmajā valodā; pirmsskolā un ģimenē – otrādi. Savukārt B modelī izmantota

“Pieturu pieeja” – 50% mācīšanās situāciju pirmajā valodā, 50% – otrajā; pirmsskolā un ģimenē– otrādi.

„Pirmsskolā bērns mācās valodu, atdarinot pirmsskolu skolotāju komandas un pirmsskolas iestādes bērnu valodu, kuru dzird ikdienā. Lai labāk plānotu valodas lietojumu ikdienā, pirmsskolas skolotāju komandā nepieciešams iekļaut pirmās un otrās valodas pirmsskolas skolotājus, lai kompetenti plānotu valodu lietošanu visās dienas aktivitātēs ciešā sadarbībā ar pārējiem pirmsskolas skolotājiem un skolotāju palīgiem. Tāpēc pirmsskolas skolotāju un skolotāju palīgu (auklītes?) komandas locekļi sadala lomas tā, lai nejauktu valodas, bet nodrošinātu valodu lietošanu: viens pirmsskolas skolotājs vada mācīšanās situācijas pirmajā valodā, otrs – otrajā.” (Maslo 2013, 8)

4-5 gadu vecumā bērni apgūst valodu tikai organizētā mācīšanās veidā, tādēļ pirmsskolas skolotājiem jārada bērnu pašorganizētas savstarpējās mācīšanās iespējas, kā arī jārada organizētas mācīšanās situācijas. Katru mācīšanās situāciju veidojot, jāievēro, ka jebkurā pirmsskolas vecumā bērni apgūst valodu:

- 1) atdarinot ikdienā saskatīto, kas viņiem šķiet interesants,
- 2) spēlējoties ar rotaļlietām,
- 3) klausoties un vēlāk lasot pasakas, stāstus, kuri tiek stāstīti emocionāli, ar interesi.

Vēlams vienlaicīgi kombinēt visus trīs veidus, jo katram bērnam var saistošs kas cits (Maslo, 2013).

Mācot latviešu valodu kā otro valodu, nedrīkst aizmirst, cik būtiski ir ar bērnu komunicēt tēlainā un bagātā dzimtajā valodā. Labas dzimtās valodas zināšanas sekmē otras valodas apgūšanu (Rodina, Protasova 2010)

Šajā nodaļā nedaudz ieskatījāmies latviešu valodas apguvē mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādēs. To mācību programmā latviešu valodas apguvei iekļauti četri virzieni- skaņu izrunas kultūras veidošana, vārdu krājuma paplašināšana un aktivizēšana, gramatiski pareizas runas veidošana, stāstīt mācīšana. Latviešu valodas apguvei tiek ieteikta bilingvālā apmācība. Autorei kā simultānam bilingvam tas šķiet pašsaprotami, bet īsti nav pārliecības, kā tas notiek ar monolingviem, kuri pirmsskolas vecumā vēl īsti nepārvalda savu dzimto jeb mātes valodu. Uzreiz prātā atnāst pedagoģijas zinātnes pamatlicēja Jana Amosa Komenska (Johann Amos Comenius) teiktais, ka līdz 12 gadiem bērniem jāmacās mātes valodā.

2. SADARBĪBA - VALODAS APGUVES PRIEKŠNOTEIKUMS

Lingvodidaktikas skaidrojošā vārdnīca sniedz šādu sadarbības definīciju: „Kopīga, mērķtiecīgi organizēta darbība vai savstarpēja palīdzība, izpildot noteiktu uzdevumu, lai sasniegtu izvirzīto mērķi. Valodu apgūvē sadarbība tiek izmantota pāru, grupu vai projekta darbā, lai veicinātu valodas apgūvēju sociālās darbības prasmes un pilnveidotu viņu saziņas un mācīšanās kompetenci.” (Valentīna Skujiņa u.c., 2011, 77)

Mācību procesā var tik izmantotas dažādas sadarbības formas:

1. Individuālā- rakstiska, telefoniska, elektroniska sazināšanās; atbildes uz jautājumiem; individuālās konsultācijas; pārrunas.
2. Grupālās –vecāku sapulce; vecāku komiteja; grupu konsultācija.
3. Frontālās – vecāku kopsapulce; ģimeņu vakari; svētki izglītības iestādē; pārgājieni, ekskursijas; sporta pasākumi; kopīgs kultūras pasākumu apmeklējums; pedagoģiskās izglītības pasākumi u.c. (A.Klauža, 2008)

Pirmsskolas kontekstā daudz tiek runāts un rakstīts par vecāku un pirmsskolas izglītības skolotāju sadarbību. Savukārt runājot par latviešu valodas apguvi, tiek runāts par vecāku attieksmi, viņu vēlmi, lai bērnu apgūst latviešu valodu vai tieši pretēji par nevēlēšanos to apgūt. „Pirmsskolas bilingvālo izglītību teorētiskajā pamatojumā” (I. Maslo, 2013, 8) tiek pieminēta pirmsskolas skolotāju komandas izveide, kura ietvertu pirmās un otrās valodas skolotājus. Bet ne jau visas mazākumtautību izglītības iestādes strādā bilingvāli.

Autore uzskata, ka par maz tiek vērsta uzmanība uz mazākumtautības pirmsskolas izglītības iestāžu latviešu valodas skolotāju un citu pirmsskolas skolotāju sadarbību. Šis jautājums ir ļoti būtisks. Kā tika minēts iepriekšējā nodaļā, latviešu valodas apguvei bērniem līdz 5 gadu vecumam paredzētas 2 nodarbības nedēļā, bet no 5 gadu vecuma paredzētas nodarbības katru dienu. Pēc autores domām, tas ir nepietiekami, lai mazākumtautību pirmsskolās bērns apgūtu sarunvalodas pamatus un valodas lietošanas prasmes ikdienā, jo lai spētu runāt valodā ir nepieciešama prakse, iespēja pielietot jauniegūtās zināšanas. Lai nostiprinātu latviešu valodas nodarbībās apgūto, būtu lietderīgi jaunās zināšanās izmantot dažādās rotaļās un spēlēs grupā. Savukārt tas nav iespējams, ja nav sadarbības starp latviešu valodas skolotāju un pirmsskolas skolotājām. Šeit ir tā smalkā robeža starp katra darba pienākumiem un to, vai tu esi vienkārši skolotājs ar diplomu vai skolotājs pēc savas dziļākās būtības. Tas ir kā neizmazgāts kreklis mazulim no nelabvēlīgas ģimenes, jo tas jau nav skolotājas pienākums to mazgāt. Un ne jau katra skolotāja to arī darīs, un tas jau arī nebūtu nosodāms, jo patiesi neietilpst viņas darba pienākumos. Analogiski arī šeit. Var jau katrs

skatīties uz savu darba lauku un pucēt to un pulēt, lai būtu labi rezultāti, lai viss jauki izskatītos. Un it kā viss ir labi, nebūtu iemesla būt neapmierinātiem, bet kā tad ar „veicināt bērna vispusīgu un harmonisku attīstību, ievērojot viņa attīstības likumsakarības un vajadzības, individuālajā un sabiedriskajā dzīvē nepieciešamās zināšanas, prasmes un attieksmes, tādējādi mērķtiecīgi nodrošinot bērnam iespēju sagatavoties pamatizglītības apguvei.” (Ministru kabineta noteikumi Nr.533, 2012) Iedziļinoties šajos vārdos, kļūst vairāk kā skaidrs, ka sākotnēji harmoniskiem un vispusīgi attīstītiem ir jābūt skolotājiem pirmsskolas izglītība iestādē. Pēc autores domām, pirmsskolas izglītības skolotājam kā labam gidam ir jābūt pastāstīt (šajā gadījumā arī iemācīt) būtiskāko (nepieciešamo), padarot to aizraujošu un saistošu. Tajā pašā laikā pirmsskolas skolotājas zināšanām un redzeslokam jābūt kā aisbergam. No skolas laikiem visiem zināma aisberga īpatnība- virs ūdens redzamā daļa ir tikai maza daļa no tās, kas slēpjas ūdenī. Tā arī skolotājas zināšanām un sirdsgudrībai jābūt kā milzīgajam ledus kalnam zem ūdens, lai vajadzīgajā brīdī virspusē celtu ne tikai akadēmiskās zināšanas, bet arī citas ne mazāk svarīgas prasmes. Vispusīgi un harmoniski attīstītas personības redzējums ir plašāks un sadarbības nepieciešamība kļūst acīmredzama.

Izvirzās jautājums, kā organizēt sekmīgu sadarbību starp latviešu valodas skolotāju un pirmsskolas skolotāju. Pēc autores domām, var sākt ar nodarbību tēmu saskaņošanu. Latviešu valodas nodarbības var organizēt, vadoties pēc grupas nedēļu tēmām. Savukārt pirmsskolas skolotāja var izmantot latviešu valodas nodarbībā apgūto vārdu krājumu, organizējot dažādas rotaļas un spēles, tādējādi nostiprinot iegūtās zināšanas.

Sadarbībai paveras plašas iespējas, organizējot bērnu rītus. Mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādē tie varētu būt latviešu gadskārtām veltīti pasākumi: Māriņdienu, Ziemassvētki, Lieldienas, Jāņi, kā arī Mātes dienas pasākums, teatralizēti pasaku uzvedumi u.c.

Varbūt tas skanēs negaidīti, bet autore uzskata, ka ļoti svētīgi ir pirmsskolas izglītības iestādēm nebaidīties, nestāvēt maliņā, bet piedalīties Sabiedrības integrācijas projektu konkursos. Uzvaras gadījumā ieguvēji būs gan bērni, gan vecāki, gan skolotāji. Dažādās projektu aktivitātes veicina sadarbību gan ar vecākiem, gan latviešu valodas skolotājas un pirmsskolas skolotāju starpā, jo ir orientēti palīdzēt bērniem integrēties sabiedrībā, izjust piederību valstij.

Par netiešu sadarbību varētu nosaukt arī brīvajā laikā organizētu iešanu latviešu tautas rotaļās, audioierakstu klausīšanos, piemēram, bērnu dziesmas „Dzeguzītes” izpildījumā, kā arī dziesmu un tautasdziesmu un nelielu dzejoļu mācīšanos brīvajos brīžos, pasaku un stāstu klausīšanos.

Būtiski ir ikdienā lietot jau zināmās pieklājības frāzes latviešu valodā. Tādas kā: lūdzu, paldies, labu ēstgribu.

Kādi faktori spēj traucēt latviešu valodas skolotājas un pirmsskolas skolotājas sadarbībai? Viens no būtiskākajiem iemesliem jau tika pieminēts. Autore to vēlētos saukt par netālredzību un šauru norobežošanos savā konkrētajā darbības sfērā. Tomēr arī šis jautājums nav viennozīmīgs. Ne vienmēr tā ir vienkārša nevēlēšanās. Iespējams, dažām pirmsskolas skolotājām sadarboties neļauj pašu vājās latviešu valodas zināšanas. Bieži vien realitāte ir šāda - viena lieta ir nokārtot formalitātes un iegūt valodas zināšanas apliecinošu dokumentu, kas ir nepieciešams darbam, bet pavisam cits jautājums ir runāt šajā valodā. Un nevis vienkārši runāt, bet darīt to pareizi un brīvi.

Autores nelielā darba pieredze liecina, ka pirmsskolas skolotājām, nepārvaldot brīvi latviešu valodu, tomēr vajadzētu padziļināt savas zināšanas, un mācot bērnus pārvarēt savu kautrīgumu un palūgt palīdzību latviešu valodas skolotājai vai citai pirmsskolas skolotājai, kura brīvi pārvalda valodu, lai, piemēram, pārlicinātos, ka pareizi māca bērniem dzejoli, ka pati korekti izrunā vārdus. Autore uzskata, ka pamati ir jāieliek pareizi, tādēļ būtu vēlams, lai pirmsskolas pedagogi arī mazākumtautību izglītības iestādēs brīvi pārvadītu latviešu valodu.

Autore secina, ka šim jautājumam tiek veltīts pārāk maz uzmanības sabiedrībā. Kā iespējamo iemeslu var minēt bilingvālo izglītības programmu pirmsskolas izglītības iestādēm trūkumu.

3. 4-5 GADUS VECU BĒRNU PSIHOSOCIĀLS ATTĪSTĪBAS RAKSTUROJUMS

Fiziskā attīstība. Bērniem gan fiziskā, gan psihiskā attīstība noris vienoti. Bērniem ceturtajā un piektajā dzīves gadā strauji attīstās psihomotorika. Apzinātas, koordinētas kustības, kļūst smalkas un niansētas. Vidējā pirmsskolas vecuma bērniem raksturīga liela kustību aktivitāte. Bērni aug, viņiem pilnveidojas kustību koordinācija, tādēļ viņi jau spēj veikt sarežģītas kustības: lēkāt uz vienas kājas, lēkt lieliem lēcieniem uz priekšu, balansēt uz vienas kājas, izdarīt dažādus palēcienus, rāpties pa stieņiem. Tomēr komandu spēles un sacensības nav piemērotas šī vecuma bērniem, jo muskuļi ir attīstīti labāk nekā spēja tos kontrolēt. Savukārt sīkā pirkstu muskulatūra vēl tikai attīstās, tādēļ šajā vecumā bērniem var būt grūtības griezt ar šķērēm, līmēt aplikācijas, precīzi krāsot malu, nepārkāpjot robežu, vērt krelles, satvert zīmuli ar īkšķa un divu pirkstu palīdzību. Šīs darbības vēl ir jāattīsta.

Psihologs Ž. Piažē atzīmē, ka rokas skolo mēli. Jo attīstītāka ir bērnu sīkā roku motorika, jo labāk attīstīta ir runa un domāšana.

Vidējā pirmsskolas vecumā attīstās maņu orgāni, nostiprinās bērnu redze un dzirde. Bērnu sajūtu pasaule kļūst daudzveidīgāka. Ar maņu orgānu (ožas, redzes, dzirdes) palīdzību bērnam kļūst pieejama aizvien dažādāka informācija par apkārtējo pasauli.

Bērniem pilnveidojas acu un roku koordinācija, pilnveidojas prasmes un iemaņas koncentrēt skatienu uz sīkām un vienlaikus vairākām lietām. Zēniem ir labāk attīstīti lieli muskuļi, viņi ir izturīgāki, meitenēm ir attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra, viņas ir precīzākas un mierīgākas. Tas jārespektē un jādod zēniem iespēju vairāk izskraidīties (Svence, 1999).

Uztvere. Šajā vecumā bērniem turpina veidoties „iekšējās uztveres shēmas”, sensorā informācija tiek interpretēta subjektīvi asimilācijas un akomodācijas procesā. Bērni uztveres procesā redz sev svarīgo. Viņi mācās veidot lietu kopsakarības- pazīt lietas un situācijas pēc tām raksturīgām pazīmēm. Jo vecāks bērns, jo labāk spēj izdalīt uztveramā priekšmeta informatīvās pazīmes, kā arī abstrahēt tās no nebūtiskajām.

Īpaši šajā vecumā ir jāattīsta redzes uztvere. Jāturpina pilnveidot krāsu uztveri. 4 gadu vecumā bērnam ir jāprot nosaukt pamatkrāsa, bet 5 gadu vecumā jāatšķir vienas krāsa nianses.

Bērniem attīstās arī priekšmetu formu uztvere, viņi mācās salīdzināt viena priekšmeta īpašības ar cita priekšmeta īpašībām. Sākotnēji salīdzina pēc dotā parauga, kas ir ikdienā sastopams priekšmets, piemēram, bumba vai jumts. Tomēr šajā periodā bērniem saplūst priekšmeta saturs un forma. Tādēļ var trīsstūri saukt par jumtiņu (Svence, 1999).

Atmiņa. Amerikāņu profesori Greisa Kreiga (Grace Kraig) un Dons Bokums (Don Baucum) atmiņu dēvē par svarīgāko kognitīvās attīstības aspektu. Vidējā pirmsskolas vecumā atmiņa pakāpeniski pāriet no netīšās un īslaicīgās uz tīšo un ilglaicīgo. Bērniem vēl nav izteiktas tīšās iegaumēšanas, tādēļ labāk iegaumēto, kas saistīts ar emocijām un interesi. Piektā gada beigās bērni patstāvīgi mēģina sistematizēt materiālu ar mērķi to iegaumēt.

Pakāpeniski palielinās atmiņas apjoms, bērns jau precīzāk var atveidot iegaumēto, palielinās ātrums ar kuru informācija tiek izsaukta no ilglaicīgās atmiņas un tiek pārvietota operatīvajā, palielinās operatīvās atmiņas apjoms un darbības laiks. Lielākai daļai normāli attīstītu vidējā pirmsskolas vecuma bērniem ir labi attīstīta netiešā un mehāniskā atmiņa. Pateicoties tam, bērni diezgan ātri apgūst un pilnveido runu.

No 4 gadu vecuma bērniņas atmiņām kļūst sistemātiskāks raksturs, šajā vecumā gūtie iespaidi var saglabāties visu dzīvi. Agrākā vecumā iegūtie iespaidi parasti saglabājas saraustīti, bieži atceras tikai nelielu epizodi (Kreigs, Bokums, 2005).

Domāšana un iztēle. Ļevs Vigotskis– izcils krievu psihologs, pasaules psiholoģijas klasiķis uzskatīja, ka domāšanas darbība nav iespējama bez runas. Runa un domāšana ir cieši saistītas. Verbālā domāšana nevar pastāvēt bez neverbālās. Tādejādi bērniem domāšana attīstās ar runu (Vigotskis, 2002).

Vidējā pirmsskolas vecumā bērnu domāšana no uzskatāmi konkrētas pāriet uz uzskatāmi tēlaino un verbāli loģisko. Loģiskās domāšanas iezīmes sāk saistīties ar cēloņsakarībām, kuras parādās bērnu izteikumos: „Es nokritu, jo ir slidens.” Loģiskā domāšana attīstās pakāpeniski un ir vairāk raksturīga vecākā skolas vecuma bērniem. Vidējā pirmsskolas vecuma bērniem jebkura uzdevumu risināšana saistās ar sensori atmiņā uzkrāto informāciju (Prindule, 1994).

Domāšanas attīstība ir cieši saistīta ar iztēli. Tā darbojas ar tēlu un priekšstatu asociāciju ķēdēm. Iztēle ir svarīga abstraktās domāšanas sagatavošanā. Arī bērniem raksturīgā fantazēšana saistās ar iztēli un tēlaino domāšanu. Fantazēšana var izpildīt aizsargmehānisma funkcijas, kad bērns traumējošu informāciju pārveido fantāzijā un tādejādi mazina tās iedarbību uz psihi. Jo mazāks bērns, jo vairāk domāšanā vadās pēc iztēles un fantāzijām. Reizēm pieaugušajiem var šķist, ka bērns melo, jo bērni var neatšķirt fantāzijas no realitātes (Svence, 1999).

Uzmanība. Bērnu uzmanību piesaista tikai izteiksmīgi objekti, kuri spēj radīt emocionālu atsauksmi. Bērns uz uztveres objektu koncentrējas tik ilgi, kamēr ir interese. Šajā vecumā iekšējie nosacījumi reti izraisa uzmanību, tādēļ var apgalvot, ka pirmsskolas vecumā uzmanība pārsvarā ir netīša. No tās veidojas pāreja uz tīšo, kas ir nepieciešama, uzsākot mācības skolā. 4-5 gadus veci bērni uzmanību spēj koncentrēt apmēram 6-8 sekundes.

Uzmanība ir individuāli nosacīta un ir atkarīga no CNS darbības īpatnībām, no fiziskā un emocionālā stāvokļa. Uzmanība ir saistīta ar gribas kvalitāti, paškontroles prasmēm un socializācijas iemaņām (Svence, 1999).

Runa. 4 gadu vecumā bērniem strauji palielinās vārdu krājums, īpaši lietvārdu, darbības vārdu un vietniekvārdu. Pieaug arī īpašības vārdu skaits. Tas dod bērniem iespēju daudz pilnīgāk veidot izteikumus, precīzāk izteikt domas. Palielinās prievārdu un apstākļa vārdu lietošanas biežums, 5 gadu vecumā bērni jau veido saliktus teikumus. Šajā vecumā bērni apgūst dzimtas valodas gramatisko uzbūvi un lieto to diezgan pareizi. (Lieģeniece, 1999) „4 gadu vecumā bērns jau lieto vārdus, kas apzīmē jēdzienus, ar katru no tiem saprotot kādu objektu, ko iepazīs savā apkārtnē. Šajā vecumā strauji palielinās aktīvais vārdu krājums. Četru gadu vecumā bērns jau ir apguvis 1500-2000 vārdus.” (Milliņa, 2005) Savukārt krievu psiholoģe Muhina (Мухина) raksta, ka tuvojoties 6 gadu vecumam bērnu vārdu krājumā ir 2500-3000 vārdu. (Muhina, 1975)

Paaugstinātā bērnu aktivitāte un aktivitāte ietekmē runas kā saziņas līdzekļa ar pieaugušajiem un vienaudžiem līdzekli. Tādēļ vidējā pirmsskolas vecumā ir vislielākā runas aktivitāte. Vidēji 30 minūšu laikā bērns izrunā ap 180-200 vārdu (Anciferova u.c., 1982). Bērniem rodas iekšējā nepieciešamība paskaidrot citiem, ko viņi redz un zina. Pirmsskola vecumā bērni sasniedz tādu runas valodas apguves līmeni, ka valoda kļūst nevien par pilnvērtīgu saziņas līdzekli, bet arī par apzinātas mācīšanās priekšmetu. Izcilais krievu psihologs Elkoņins (Эльконин) šo jauno valodas izziņas periodu nodēvējis par valodas gramatiskās attīstības periodu. (Elkoņins, 2007). Šim periodam ir raksturīga valodas jaunrade jeb jaunu vārdu darināšana pēc analoga. Jaunradītie vārdi bieži ir kļūdaini, piemēram, aita-aitēns. Bieži ar dzimtai valodai raksturīgām izskaņām, galotnēm un priedēkļiem tiek darināti darbības vārdi no zināmiem lietvārdiem, piemēram, jūroties (peldēties), slotēt (slaucīt), miltoties (bērt miltus) (Markus, 2003) šis periods parasti turpinās visā pirmsskolas periodā.

4-5 gadus veciem bērniem runa attīstās no egocentriskā uz dialoga, konteksta runu, jo bērni mācās izprast cita cilvēka domas un runas iekšējo loģiku. Tā attīstās vairākos posmos:

1) Sākuma bērns koncentrē uzmanību uz runas priekšmetu, fiksē runā darbības pazīmes vai rezultātu;

2) Pāriet uz plānošanu, plāno, ko darīs un kā darīs;

3) Vēlāk egocentrisko runu aizvieto iekšējā runa.

Rakstības apguve ir cieši saistīta ar runas apguvi. Tā sākas ar brīdi, kad bērns iepazīst zīmulus, spēj atdarināt grafiskus simbolus. Zīmējumos bērni izsaka savas idejas un izjūtas. (Krastiņa u.c., 2011)

4. SADARBĪBAS IESPĒJU LATVIEŠU VALODAS APGUVĒ IZPĒTE

4.1. Pētījuma organizācijas un metožu raksturojums

Balstoties uz darba teorētiskajā daļā rastajām atziņām, autore izvirza hipotēzi: Latviešu valodas skolotājas un pirmsskolas skolotājas sadarbība sekmē latviešu valodas apguvi 4-5 gadus veciem bērniem mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādē.

Empīriskais pētījums tika veikts Rīgas X pirmsskolas izglītības iestādes vidējā grupā no 2014. gada 8. septembra līdz 7. novembrim. Iestādē tiek īstenota mazākumtautību pirmsskolas izglītības programma (kods 01011121). Latviešu valodas nodarbības vada latviešu valodas skolotāja, kurai dzimtā valoda ir latviešu. Nodarbības notiek divreiz nedēļā. Grupas skolotājas pārvalda latviešu valodu, darba autore ir simultāns bilingvs (pārvalda latviešu un krievu valodas vienlīdz brīvi), otra skolotāja labi pārvalda valodu. Lai sekmētu latviešu valodas apguvi, latviešu valoda tiek izmantota režīma momentos, rīta aplī, pirms diendusas tiek dziedātas šūpuļdziesmas latviešu valodā, šogad latviešu valoda tiek iekļauta arī sporta nodarbībās. Latviešu valodas skolotāja sadarbībā ar grupas skolotājām gatavo gadskārtu svētku, Neatkarības dienas, kā arī Mātes dienas svinības.

Pētījuma sākumā, individuālās pārrunās ar latviešu valodas skolotāju ar mērķi sākotnējā stāvokļa labākai diagnosticēšanai un pilnīgākas kopainas iegūšanai, tika nolemts anketēt vecākus par viņu līdzdalību latviešu valodas apgūšanā (1.pielikums).

Anketēšana ir viena no visbiežāk lietotajām pētniecības metodēm, jautājumi tiek sastādīti vadoties no pētīšanas mērķa. Iegūtie rezultāti ir pateicīgi skaitliskajai analīzei.

Kopīgi ar latviešu valodas skolotāju, balstoties uz mazākumtautību pirmsskolas izglītības mācību programmu (Āboltiņa u.c., 2012), tika izstrādāti valodas prasmju noteikšanas kritēriji. Skat. tabulu 4.1.

4.1.tabula

Prasme	Vēl mācās	Daļēji	Labi	Ļoti labi
Lieto pieklājības frāzes				
Nosauc savu vārdu, uzvārdu, vecumu				
Izpilda vienkāršas instrukcijas (lūdz, atnes, noliec)				
Nosauc rotaļlietas un ikdienā lietojamus priekšmetus				

Nosauc mājdzīvniekus (suns, kaķis, kaza, govns, zirgs, vista, gailis, aita)				
Nosauc meža dzīvniekus (vilks, zaķis, lācis, lapsa, vāvere)				
Nosauc pamatkrāsas				
Nosauc darbības, ko veic ikdienā (es ēdu, es guļu)				
Klausās īsu pasaku, dzejoli, stāstu				
Pareizi izrunā mācītu vārdu				
Saklausa un izrunā latviešu valodas skaņas un skaņu savienojumus				
Zina 1-2 skaitāmpantus, iet latviešu tautas rotaļās				

Vēl mācās- bērns saprot (spēj izpildīt) līdz 30%

Daļēji- bērns saprot (spēj izpildīt) līdz 50%

Labi- bērns saprot (spēj izpildīt) līdz 80%

Ļoti labi- bērns saprot (spēj izpildīt) virs 80%

Katram bērnam tika izveidota novērošanas datu karte. Tā tika izpildīta pētījuma sākumā un beigās. Pētījuma aprakstā šī informācija pieejama kopsavilkumā, tādēļ bērnu vārdi nav aizvietoti ar šifriem. Skat.2.pielikumu.

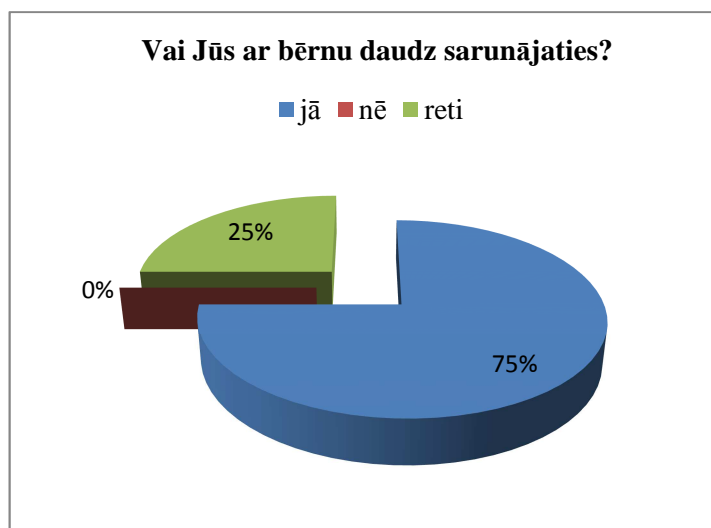
Balstoties uz pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras analīzi, vecāku aptaujas un bērnu latviešu valodas prasmju novērtējumu, pārrunās ar latviešu valodas skolotāju tika nolemts, ka latviešu valodas skolotāja turpinās darbu pēc programmas, bet skolotāja grupas ikdienas ritā vēl papildus iekļaus skaņu izrunas un artikulācijas aparāta vingrinājumus artikulācijas aparāta latviešu valodas skaņu atveidei, kā arī pirkstiņrotaļas, skaitāmpantus un dzejoļus.

Darba rezultātu analīze veikta ar mērķi izpētīt kā pirmsskolas skolotājas un latviešu valodas skolotājas sadarbība sekmē latviešu valodas apguvi 4-5 gadus veciem bērniem, noteikt izmantoto metožu efektivitāti.

4.2. Datu ieguve un rezultātu analīze

Pētījuma sākumā, lai labāk izprastu ārpus iestādes bērnu latviešu valodas apguvi ietekmējošos faktorus, tika veikta vecāku anketēšana.

Otrās valodas apguve ir cieši saistīta ar dzimtās valodas apguvi. Ar bērnu jārūnā tēlainā un bagātā dzimtā valodā. Uz jautājumu vai vecāki daudz sarunājas ar saviem bērniem 75 % aptaujāto atbildēja apstiprinoši, savukārt 25% tomēr nevelta tam pietiekamu laiku, iespējams, neizprotot šī jautājuma būtiskumu. Skat. 4.2.1.attēlu.

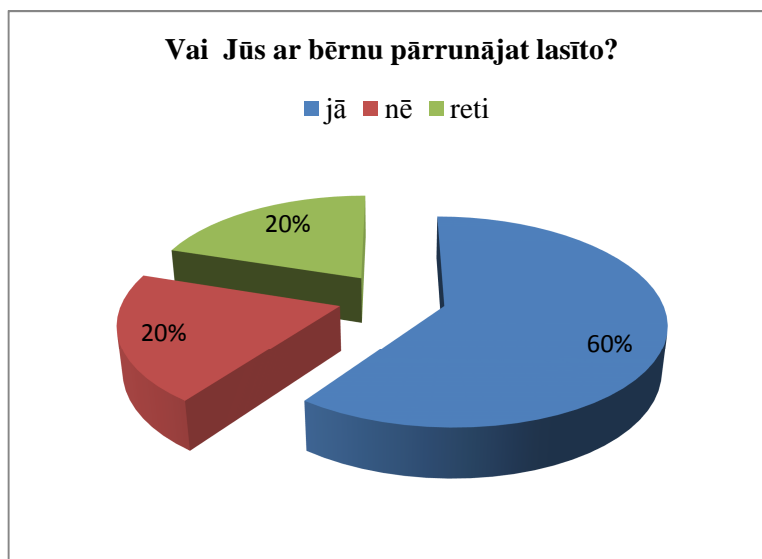
4.2.1. attēls. Vecāku komunicēšana ar bērniem

Anketēšanas rezultāti rāda, ka daudz lasa bērniem, tikai 10% respondentu to dara reti, grupā nav vecāku, kuri nelasa bērniem. Skat. 4.2.2.attēlu.

4.2.1.attēls

Būtiski ir vai vecāki pārrunā ar bērniem izlasīto. Rezultāti rāda, ka lielākā daļa vecāku pārruna ar bērniem lasīto, tomēr ir vecāki, kuri to dara reti, vai nedara vispār. Skat. 4.2.3. attēlu.

4.2.3.attēls

Redzot kopainu, jāsecina, ka lielākā daļa vecāku velta laiku sarunām ar bērniem, grāmatu lasīšanai un apspriešanai. Svarīgi izziņāt vai mājās ir latviešu valodas apguvi sekmējoša vide. Kā redzams attēlā 4.2.4., 80% gadījumu mājās netiek runāts latviski.

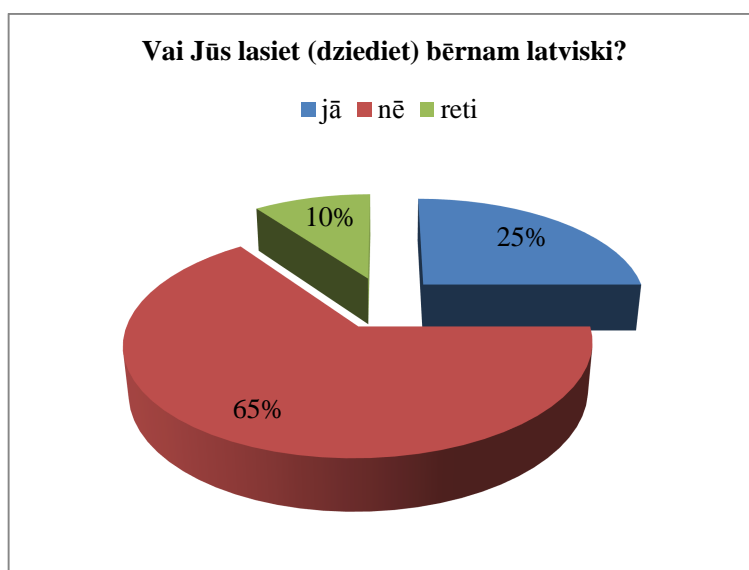
4.2.4.attēls

Atbildot uz jautājumu vai arī ar bērniem tiek komunicēts latviski, tikai 1 respondents atbildēja apstiprinoši. Tas nozīmē, ka ne visām ģimenēs, kurās pārvalda latviešu valodu, to izmanto saziņai ar bērniem. Skat. attēlu 4.2.5.

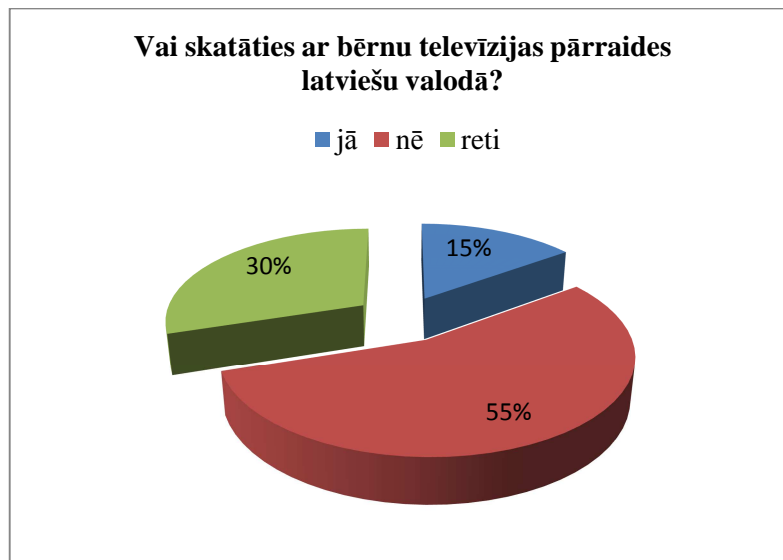
4.2.5.attēls

Neskatoties uz to, tomēr trešdaļa vecāku lasa bērniem latviešu valodā, vai dzied bērnu dziesmiņas. Skat. attēlu 4.2.6.

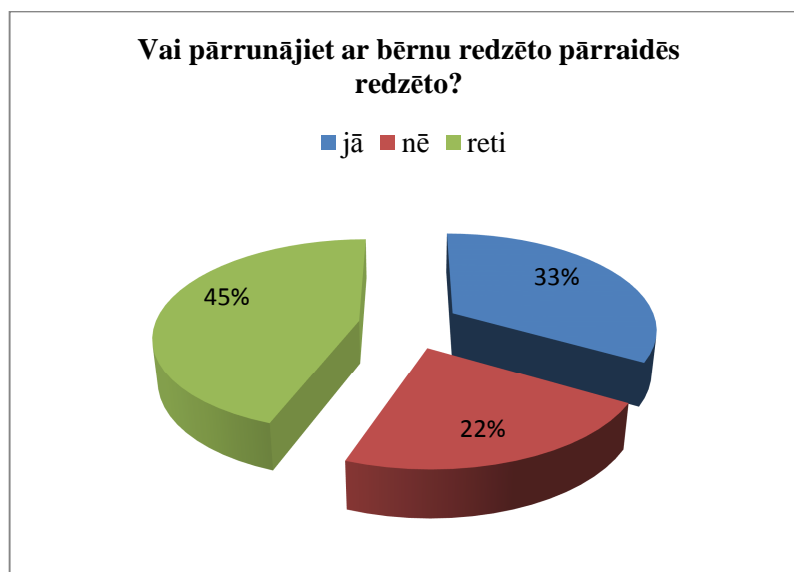
4.2.6.attēls

Gandrīz puse no aptaujātajiem norāda, ka skatās ar bērniem televīzijas pārraides latviešu valodā. Tomēr 30% aptaujāto to dara reti. Savukārt lielākā daļa neskatās raidījumus latviešu valodā. Skat. attēlu 4.2.7.

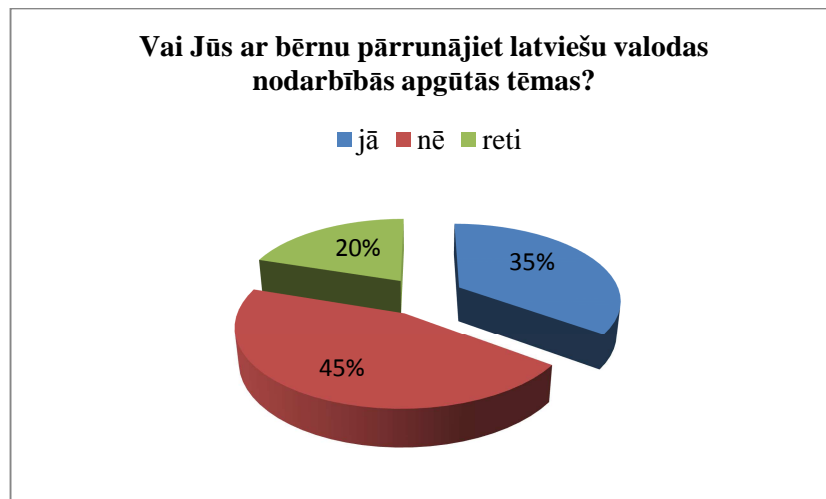
4.2.7.attēls

Tikai trešdaļa no aptaujātajiem, kuri skatās pārraides latviešu valodā, tās pārrunā ar bērniem. 45% to dara reti, bet 22% nepārrunā redzēto ar bērniem. Skat. 4.2.8. attēlu.

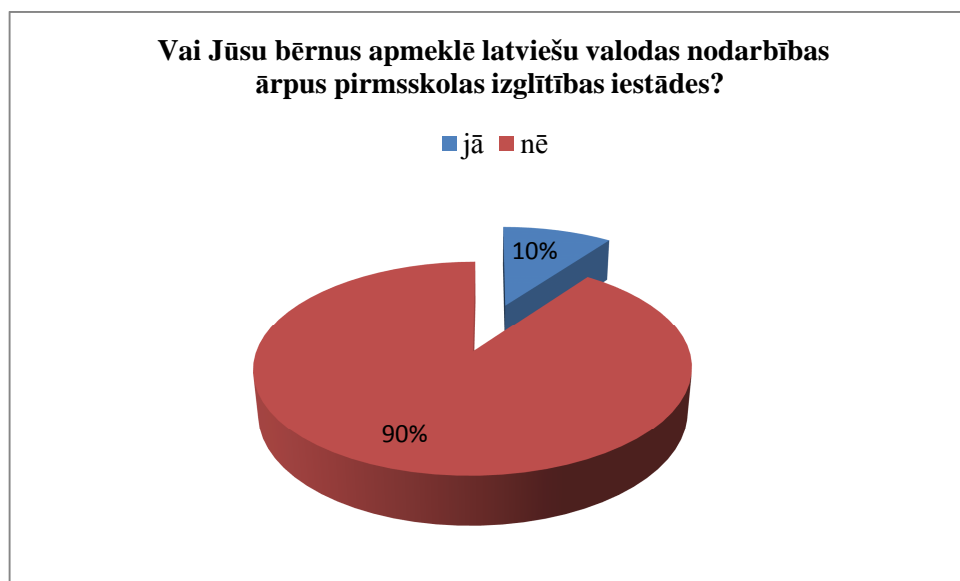
4.2.8.attēls

Latviešu valodas nodarbībās apgūtās tēmas mājās ar bērniem pārrunā puse no grupas vecākiem, tomēr 20% to dara reti, bet 45% vispār mājās nepārrunā latviešu valodas nodarbībās apgūto, lai gan ir izveidota mape vecākiem, kuru latviešu valodas skolotāja regulāri papildina ar jaunu materiālu, kā arī ar dzejoļiņiem un skaitāmpantiem mājās lasīšanai. Skat. attēlu 4.2.9.

4.2.9.attēls

Atbildot uz jautājumu, vai bērni apmeklē latviešu valodas nodarbības ārpus pirmsskolas izglītības iestādes, 90% vecāku atbildēja noraidoši. Tikai 10% jeb 2 bērni apmeklē papildus latviešu valodas nodarbības. Skat. attēlu 4.2.10.

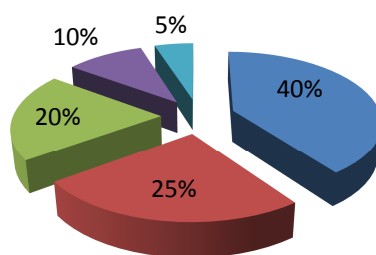

4.2.10.attēls

40% vecāku uzskata, ka latviešu valodas apguves sekmēšanai jāpalielina latviešu valodas nodarbību skaits, liela daļa vecāku uzskata, ka skolotājām dienas ritā vairāk jārunā latviski, 20% vecāku uzskata, ka lietderīgi būtu piedalīties vēl kādā Sabiedrības Integrācijas Fonda projektā, tie ir to bērnu vecāki, kuriem vecākie brāļi un māsa piedalījās šādos projektos mūsu pirmsskolas izglītības iestādē. 10% aptaujāto uzskata, ka pietiek ar tām latviešu valodas nodarbībām, kuras ir un 5% uzskata, ka bērns vēl ir mazs un šis jautājums nav aktuāls. Skat. attēlu 4.2.11.

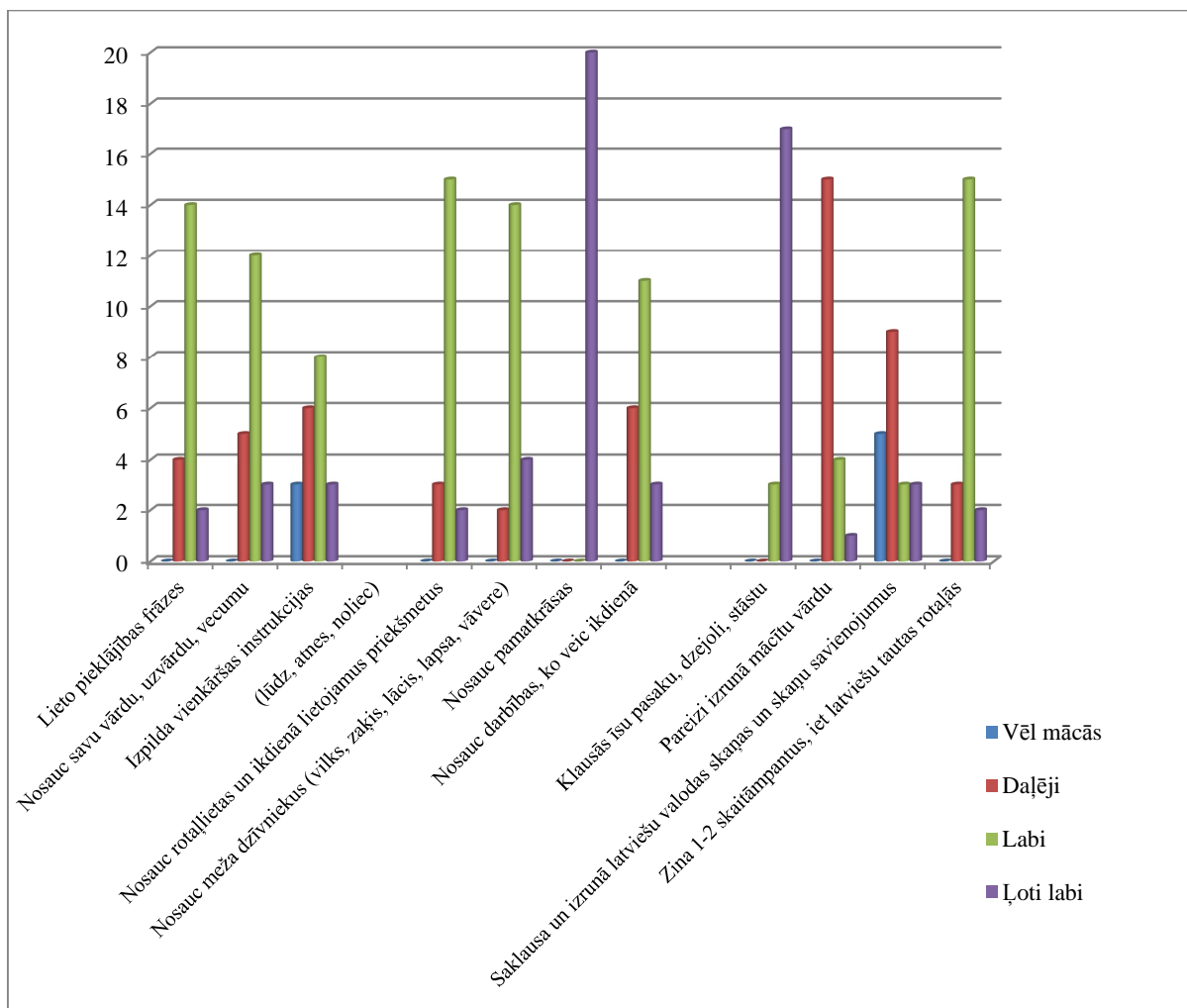
Kādi būtu Jūsu ieteikumi latviešu valodas apguves sekmēšanai pirmsskolas izglītības iestādē?

- Lielāks latviešu valodas nodarbību skaits
- Skolotājām ikdienā vairāk runāt latviski
- Piedalīties vēl kādā SIF projektā
- Neko nevajag, viss ir labi
- Bērns vēl ir mazs, nav nepieciešams veltīt papildus uzmanību latviešu valodas apguvei

4.2.11.attēls. Vecāku ieteikumi latviešu valodas apguves sekmēšanai pirmsskolas izglītības iestādē

Vienlaicīgi ar vecāku anketēšanu tika noteikts bērnu latviešu valodas prasmes līmenis pēc izstrādātajiem kritērijiem. Kā redzams attēlā 4.2.12., visi bērni lieto pieklājības frāzes, nelielas grūtības to lietošana pagaidām sagādā diviem bērniem. Iespējams, tas nav saistīts ar latviešu valodu, bet ar pieklājības frāžu lietošanu ikdienā. Savu vārdu un uzvārdu, kā arī vecumu var pateikt 12 bērni. 5 bērni, nosaucot vecumu, pasaka tikai gadu skaitu. Vienkāršas instrukcijas „iedod, lūdzu”, „pacel”, „noliec” sagādā grūtības 3 bērniem. Rotaļlietas un ikdienā lietojamus priekšmetus var nosaukt lielākā bērnu daļa, 3 bērni nevar nosaukt kādu rotaļlietu vai priekšmetu. Bērni labi zina mājdzīvnieku nosaukumus, 1 bērnam grūtības sagādā „kaza”, „aita”, „vista” un „zirgs”. Arī meža dzīvniekus bērni prot nosaukt, grūtības rodas tikai 2 bērniem. Visi bērni māk nosaukt pamatkrāsas. Lielākā daļa var nosaukt ikdienā veicamas darbības, 6 bērni to spēj tikai daļēji. Grupas bērnu klausās dzejoļus, īsas pasakas un stāstus latviešu valodā. Mācītu vārdu pareizi izrunā tikai 5 bērni. 15 bērniem izruna sagādā grūtības. 6 bērni pareizi saklausā un izrunā skaņas un to savienojumus. Daļēji to dara 9 bērni, vēl mācās 5.

4.2.12. attēls. Bērnu latviešu valodas prasmes pētījuma sākumā

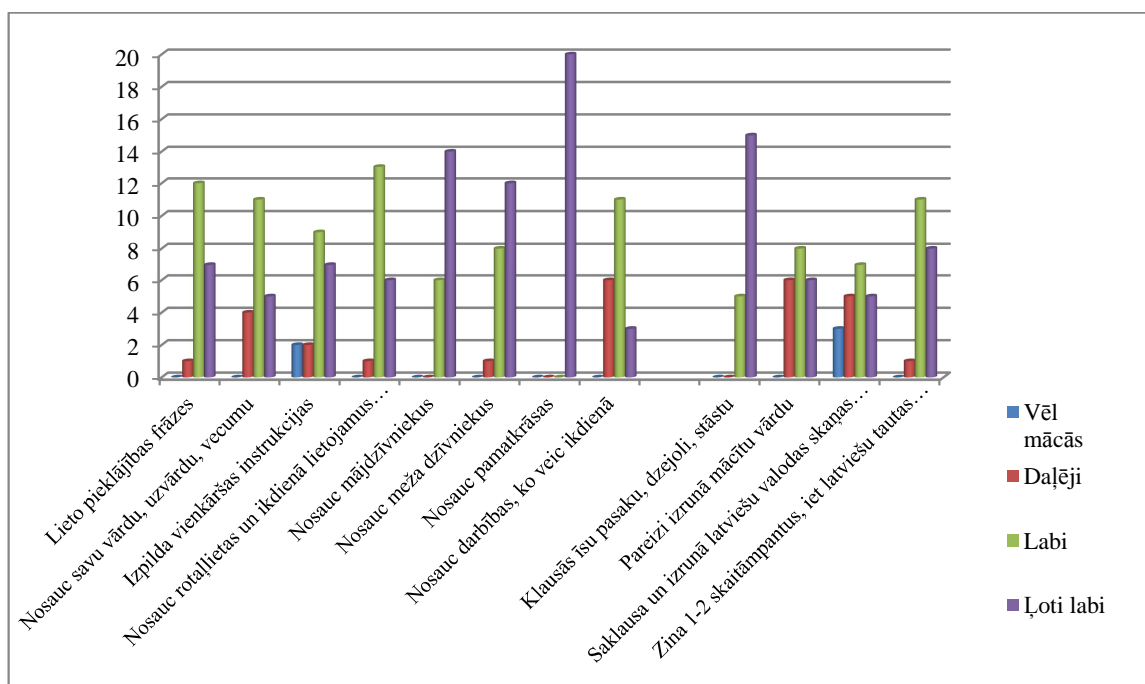
Pēc piezīmēm individuālajās valodas prasņu noteikšanas kartītēs secināms, ka viena no visgrūtākajām skaņām ir divskanis „ie”, dažiem bērniem grūtības sagādāja arī divskanis ”o”. Bērni zina skaitāmpantus un iet rotaļās, 3 bērni nevar noskaitīt skaitāmpantiņu. Skat. attēlu 4.2.11.

Pēc vecāku anketēšanas un bērnu latviešu valodas prasņu novērtēšanas, ņemot vērā pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras izpētē gūtās atziņas, kopā ar latviešu valodas skolotāju tika meklēts optimālākais sadarbības veids. Ņemot vērā, ka lielākajai grupas daļai ir grūtības ar skaņu izrunu, tika nolemts, ka lietderīgi būtu, ja grupas skolotāja ikdienā iekļautu skaņu izrunas un artikulācijas aparāta vingrinājumus artikulācijas aparāta latviešu valodas skaņu atveidei sagatavošanai (3.pielikums), kā arī pirkstiņrotaļas, jo kā jau teorētiskajā daļā aprakstīts, sīkā roku muskulatūra ir cieši saistīta ar runu. Papildus tika izmantoti arī skaitāmpantiņi un dzejoļi, kuros sastopamas grūtības izrunā sagādājušās skaņas (4.pielikums, 5.pielikums). Mazākumtautību pirmsskolas izglītības programmā divskaņu izrunai tiek vērsta uzmanība vecākajā pirmsskolas vecumā. Tomēr, no nepareizas skaņu izrunas vārdā ir grūti

atbrīvoties, tā ir kā slikts ieradums. Divskanis „ie” sastopams ikdienas pieklājības frāzēs „labdien”, „paldies”, tādēļ nav iespējams no tā izvairīties mācību sākumposmā.

Skaņu izrunas un artikulācijas aparāta vingrinājumi tika iekļauti dienas otrajā cēlienā pēc launaga, kad nav citu nodarbību, pirkstiņrotaļas un skaitāmpantiņi, dzejoļi tika iekļauti ikdienas ritā, gan rīta apļos, brīvajos brīžos, pēcpusdienās.

Izmēģinājuma darbību noslēdzot, tika atkārtoti veikta bērnu valodas prasmju pārbaude.

4.2.13.attēls. Bērnu latviešu valodas prasmes pētījuma beigās

Lai, analizējot izmēģinājuma darbības rezultātus, redzētu pilnu kopainu, tika iekļauti visi pirmās testēšanas jautājumi.

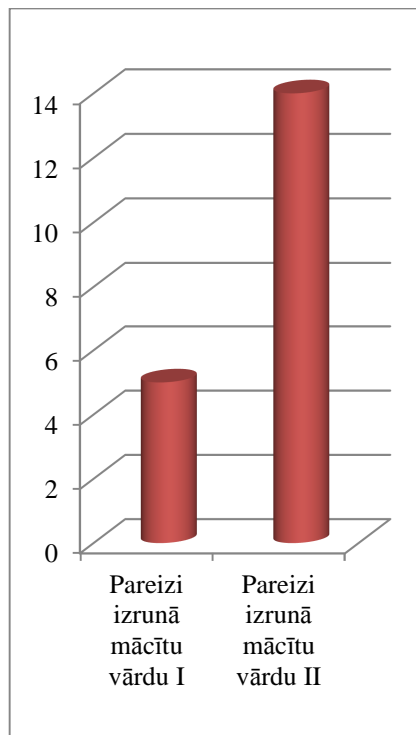
Vērojot attīstības dinamiku, var teikt, ka samazinājies to bērnu skaists, kuriem bija grūtības ar pieklājības frāžu lietošanu. Jāturpina strādāt ar vienu bērnu, kuram joprojām ir grūtības.

Nedaudz uzlabojies stāvoklis ar sava vārda, uzvārda un vecuma pateikšanu. Šis jautājums palika ārpus izmēģinājuma darbības, un lielu rezultātu nav.

Palielinājies to bērnu skaits, kuri izpilda vienkāršas instrukcijas un nosauc rotaļlietas, ikdienā lietojamus priekšmetus un ikdienā veicamas darbības. Bērni daudz labāk spēj nosaukt mājdzīvniekus un meža dzīvniekus.

Ar lielāku interesi un izpratni bērni klausās dzejoļus un īsas pasakas.

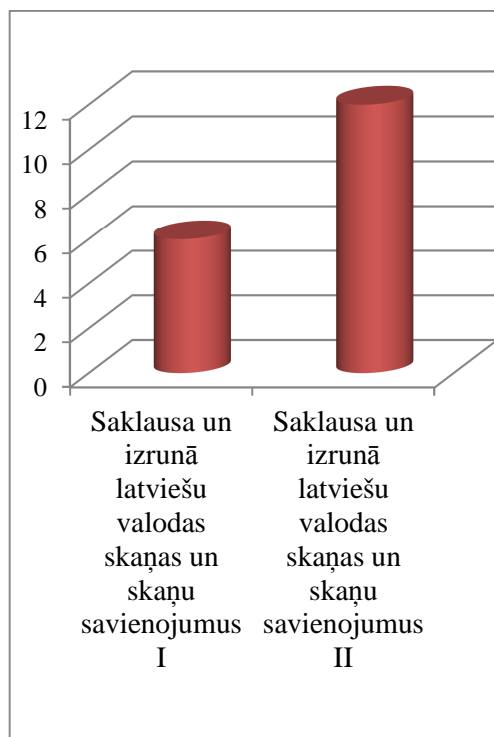
Manāmas izmaiņas notikušas arī mācītu vārdu izrunā. Skat. 4.2.14.attēlu.

4.2.14.attēls

Izmēģinājuma sākumā mācītu vārdu pareizi izrunāja 5 bērni, izmēģinājuma darbības beigās labi un ļoti labi šo uzdevumu veica 14 bērni.

Uzlabojusies latviešu valodas skaņu un skaņu savienojumu saklausīšana un izruna. Pētījuma sākumā latviešu valodas skaņu un to savienojumu saklausīja 6 bērni, izmēģinājuma darbības rezultātā 12. Skat. 4.2.15.attēlu.

4.2.15.attēls

Izmēģinājuma darbības rezultātā pieaudzis to bērnu skaits, kas aizrautīgi skaita skaitāmpantiņus, bieži izmanto tos savās rotaļās, ar lielāku interesi piedalās latviešu tautas rotaļās.

Apkopojot nodaļā rakstīto, var secināt, ka izmēģinājuma darbība ir izdevusies. Individuālās pārrunās ar latviešu valodas skolotāju ir izdevies atrast vienu no sadarbības veidiem, kas sekmē latviešu valodas apguvi 4-5 gadus veciem bērniem mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādē. Bērniem uzlabojusies latviešu valodas skaņu izruna. Latviešu valodas nodarbību skaits ir nepietiekams, vecāki mājās maz velta laika vai nevelta nemaz latviešu valodas apguvei. Daudzi paši slikti pārvalda valodu, ko vēlreiz parādīja anketu aizsildīšana, ne visi vecāki spēja bez palīdzības saprast rakstīto. Ģimenēs pārsvarā runā krievu valodā. Grupā latviešu valoda tiek izmantota režīma momentos, tomēr ar to vien ir nepietiekami. Arī divas latviešu valodas nodarbības nedēļā nespēj sagatavot bērnu artikulācijas aparātu latviešu valodas skaņu izrunai. Pirmsskolā logopēdam ir tikai pusslodze, viņa strādā tikai ar vecākā pirmsskolas vecuma bērniem. Runājot par nepietiekamo latviešu valodas nodarbību skaitu, autore vēlas vērst uzmanību, ka arī latviešu valodas skolotājam nav vesela slodze, jo iestāde nav liela, tajā ir tikai 4 grupas, kopumā iestādi apmeklē 87 bērni. Kā lielu trūkumu autore uzskata vienotas programmas trūkumu. Tiek rekomendēts latviešu valodas nodarbību tēmas saskaņot ar grupas nedēļu tēmām. Tas ir grūti realizējams. Nevar divās nodarbībās iekļaut grupas nedēļas tēmu un nākamajā nedēļā jau ķerties pie jaunas. Katra tēma latviešu valodā, kura lielākajai daļai bērnu ir svešvaloda, ir jāizstrādā smalkāk, detalizētāk, kā arī jāatkārto. Šeit paveras jauns lauks pirmsskolas skolotājas un latviešu valodas skolotājas sadarbībai. Tomēr autore šeit saskata jaunu problēmu.

Apmeklējot semināru X pirmsskolas izglītības iestādē, kura strādā bilingvāli, nepatīkami pārsteidz daudzās latviešu valodas kļūdas, kas liek domāt, ka jāsāk ar pirmsskolas skolotāju izglītošanu. Nevar bērnam iemācīt to, ko pats nemāki. Tādā gadījumā gaidītā efekta vietā var iznākt defekts. Arī latviešu valodas skolotājam, strādājot mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādē ar krievu valodu, būtu tā brīvi jāpārvalda. Ikreiz, kad, gatavojoties gadskārtu svētkiem, latviešu valodas skolotāja dod bērniem uz mājām atkārtot tekstu, darba autore vienmēr lūdz iedot scenārija kopiju, jo lai apzinās, ka lielākā daļa mājās neatkārtos, bet ja arī atkārtos, tad iemācīsies nepareizi izrunāt vārdus. Kā jau iepriekš tika minēts, no nepareizas izrunas ir grūti atbrīvoties. Tādēļ darba autore darbojas ar bērniem individuāli, atkārtojot iestudējuma vārdus ar katru pasākuma dalībnieku, lai bērniem būtu lielāka iespēja dzirdēt pareizu latviešu valodu un iegaumēt pareizu vārdu izrunu. Protams, pirmsskolas vecuma bērniem neviens neakcentē, ka viņš ir izrunājis ko aplam, bet nevar arī

gaidīt, ka brīnumainā kārtā bērni pēkšņi sāks runāt pareizi. Tā nav dzimtā valoda, saskarsme ar vidi, kurā runā latviski, nav liela, bērni savu ikdienu pavada pirmsskolas izglītības iestādē, tādēļ vajadzētu labi pārdomāt pieeju latviešu valodas kā otrās valodas mācīšanai pirmsskolas izglītības iestādēs. Gan tajās, kas īsteno bilingvālās mācīšanas pieeju, gan tajās, kurās latviešu valodu nāca latviešu valodas nodarbībās.

NOBEIGUMS

Kvalifikācijas darbs izstrādāts ar mērķi teorētiski izpētīt latviešu valodas skolotājas un pirmsskolas skolotājas sadarbības nozīmi latviešu valodas apgūvē 4-5 gadus veciem bērniem.

Mērķa sasniegšanai tika analizēta psiholoģiskā un pedagoģiskā literatūra:

- 1) par bilingvismu, tā veidiem, bilingvālo izglītību;
- 2) par latviešu valodas apguvi mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādēs;
- 3) par pirmsskolas skolotāju sadarbības lomu valodas apgūvē;
- 4) par 4-5 gadus vecu bērnu psihosociālo attīstību.

Noskaidrojot bilingvisma jēdziena nozīmi, pētot bilingvālās izglītības veidus, tika izmantoti I.Druvietes, K. Beikera, E. Skorekas, I. Maslo u.c. autoru darbi. Nav vienota viedokļa kādu cilvēku var nosaukt par bilingvu, tiek izvirzīti dažādi valodu prasmes kritēriji. Nepastāv arī vienots viedoklis par labāko vecumu otras valodas apguvei, tomēr agrīni apgūstot otro valodu tās līmenis ir augstāks. Pastāv vairāki simti bilingvālās izglītības modeļu, katram ir savas stiprās un vājās puses, tie ir piemēroti dažādām situācijām.

Ielūkojoties latviešu valodas apgūvē mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādēs, tika izmantoti tādu autoru darbi kā A. Šalme, I. Maslo, I.Elnebija u.c., kā arī Ministru kabineta 2012. gada 31. jūlija noteikumu Nr.533 „Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām” 2. pielikums un „Mazākumtautību pirmsskolas izglītības mācību programma” (Āboltiņa u.c., 2012). Vidējā pirmsskolas vecumā bērni apgūst valodu organizētā mācīšanās veidā, ieteicama ir bilingvālā pieeja. Latviešu valodas nodarbībās tiek attīstīta runa saziņai latviešu valodā, rakstīt mācīšana netiek iekļauta mazākumtautību pirmsskolas izglītības programmā.

Pievēršoties sadarbībai kā valodas apguves priekšnoteikumam, tika izmantota lingvodidaktiskā vārdnīca, lai noskaidrotu sadarbības definīciju, kā arī I.Maslo „Pirmsskolas bilingvālo izglītības programmu izstrādes teorētiskais pamatojums”, tomēr pārsvarā nodaļa balstās uz autores redzējumu. Autore uzskata, ka latviešu valodas skolotājas un pirmsskolas skolotāju sadarbība ir būtiska sagatavojot bērnus pamatizglītības apguvei, saglabājot, izkopjot un bagātinot nacionālās kultūras vērtības, iepazīstinot ar latviešu tautas kultūru, veidojot pozitīvu attieksmi pret valodas apguves procesu.

Pētot pedagoģiski psiholoģisko literatūru par vidējā pirmsskolas vecuma bērnu psihosociālo attīstību, tika izmantoti Ļ. Vigotska, D. Elkoņina, G. Kreiga, D. Bokuma, D. Lieģnieces, J. Milliņas, D. Markus, G. Svences, V. Muhinas, A. Anciferovas u.c. autoru darbi. Vidējā pirmsskolas vecumā bērniem pilnveidojas kustību koordinācija, atmiņa no netīšās

īslaicīgās pāriet uz tīšo ilglaicīgo, domāšana no uzskatāmi darbīgās pāriet uz uzskatāmi tēlaino. Šajā vecumā bērni jau diezgan labi apgūst dzimto valodu, tās gramatisko uzbūvi, vecumposmam raksturīga vārdu jaunrade.

Veicot pētījuma izmēģinājuma darbību, tika anketēti vecāki, noteiktas bērnu latviešu valodas prasmes. Ņemot vērā iegūtos rezultātus un teorētiskajā daļā gūtās atziņas, pārrunās ar latviešu valodas skolotāju nolemts, ka vislietderīgākie šajā gadījumā, būtu papildus skaņu izrunas vingrinājumi un vingrinājumi artikulācijas aparāta sagatavošanai latviešu valodas skaņu izrunai. Izmēģinājums pierādīja savu efektivitāti, tomēr autore uzskata, ka nepieciešams pārskatīt mācību programmas mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādēs. Tas sekmēs valodas apguvi un pirmsskolas izglītības iestāde un skolas pēctecību, lai bērni, dodoties skolas gaitās, spētu mācīties arī latviešu valodā.

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

1. **Āboltiņa u.c.** *Mazākumtautību pirmsskolas izglītības mācību programma (ar krievu mācību valodu)* [tiešsaiste]. Rīga : VISC,2012- [atsauce 02.04.2014.]. Pieejams internetā: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pirmsskolai/programma_mzkt_pirmsk_krievu.pdf
2. **Beikers K.** *Bilingvisma un bilingvālās izglītības pamati*. Rīga: Nordik, 2002. 219 lpp.
3. **Belickis I. u.c.** *Terminu un svešvārdu skaidrojošā vārdnīca* [tiešsaiste]. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000- [atsauce 17.04.2014.]. Pieejams internetā: <http://www.lettonica.lv/groups/default.aspx?r=1107&q=bilingvisms&id=2060872&g=1>
4. **Brice B.** *Pirkstiņu rotaļas*. Rīga: RAKA, 2007. 96 lpp.
5. **Celītāne Č.** *Otrās valodas apguve. Metodes un paņēmieni*. Rīga: Pētergailis, 2007. 511pp.
6. **Čaklais M.** *Aprīļa pilieni*. Rīga: Liesma, 1990. 24 lpp.
7. **Druviete I. u.c.** *Divvalodīgie bērni. Vecāku rokasgrāmata* [tiešsaiste]. Rīga: SFL, 2002- [atsauce 14.04.2014.]. Pieejams internetā: http://maciunmacies.valoda.lv/images/Maci/Vecakiem_Vecaki_Izlasiet/Rokasgr%C4%81mata.pdf
8. **Eglīte I.** *Tip-top*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2012. 160lpp.
9. **Elnebija I.** *Pakāpieni bērna attīstībā*. Rīga: Pētergailis, 1992. 47 lpp.
10. **Kaņepēja R. u.c.** *Ceļā uz skolu*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2012. 270 lpp.
11. **Kārklīšs J.** *Valodas un runas attieksmju problēma*. Rīga: P. Stučkas LVU Zinātniskie raksti. 98. sēj. Latviešu valodas struktūras jautājumi. 1970, 9.-37. lpp.
12. **Klauža A. u.c.** *Skolas un ģimenes sadarbība* [tiešsaiste]. Rīga: VJIC, 2008- [atsauce 16.04.2014.]. Pieejams internetā: http://visc.gov.lv/audzinasa/metmat/audz_vjic_rik55.pdf
13. **LAT 2 Metodikas rokasgrāmata sākumskolai**. LVAVP,UNDP, 2000. 111 lpp.
14. **Lieģeniece D.** *Veseluma pieeja valodas apguvē*. Rīga: RaKa, 1999. 112 lpp.
15. **Markus D.** *Bērna valoda: No pirmā klieziena līdz pasakai*. Rīga: Rasa ABC, 2003. 143 lpp.
16. **Maslo I.** *Pirmsskolas bilingvālo izglītības programmu izstrādes teorētiskais pamatojums* [tiešsaiste]. Rīga: LVA, 2013- [atsauce 02.04.2014.]. Pieejams internetā: http://maciunmacies.valoda.lv/images/Maci/CLIL_MetodiskieMateriali/Pirmsskolas_bilingvalo_izglitibas_programmu_izstrdes_teortiskais_pamatojums.pdf
17. **Milliņa, D.** *Runā! Klausies! Darbojies! Ilustrēts latviešu valodas apmācības pamatkurss bērniem*. Rīga: Pētergailis, 1993. 48 lpp.

18. *Ministru kabineta 2012. gada 31.jūlija noteikumu Nr.533 „Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām” 2. pielikums* [tiešsaiste]. Rīga: Ministru kabinets [atsauce 02.04.2014.]. Pieejams internetā: <http://likumi.lv/doc.php?id=250854>
19. **Piažē Ž.** *Bērna intelektuālā attīstība*. Pētergailis, 2009. 170 lpp.
20. **Pindule I.** *Bērnu psihiskās attīstības vecumposmu psiholoģija*. Liepāja, 1994. 201 lpp.
21. **Rainis J.** *Dzejoļi bērniem*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2012. 60 lpp.
22. **Skujiņa V.** u.c. *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca* [tiešsaiste]. Rīga: LVA, 2013- [atsauce 16.04.2014.]. Pieejams internetā:
http://www.bilingvals.lv/uploads_docs/Vardnica.pdf
23. **Svence G.** *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 159 lpp.
24. **Šalme A.** *Latviešu valodas kā svešvalodas apguves pamatjautājumi* [tiešsaiste]. Jelgava: LVA, 2011- [atsauce 02.04.2014.]. Pieejams internetā:
http://www.bilingvals.lv/uploads_docs/Met_LAT_3.pdf
25. **Vācietis O.** *Astoņi kustoņi*. Rīga: Liesma, 1984. 93 lpp.
26. **Vigotskis L.** *Domāšana un runa*. Rīga: Eve, 2002. 392 lpp.
27. **Cummins J.** *Bilingualism and Special Education: Issues in Assessment and Pedagogy*. Clevedon: Multilingual Matters. 1984. 306 p.
28. **Grosjean F.** *Bilingual: Life and Reality*. Harvard University Press. 2010. 304 p.
29. **Macnamara J.** *How can one measure the extent of a person's bilingual proficiency*. Toronto: University of Toronto Press. 1969. pp. 80-97
30. **Анциферова А.А.** *Воспитание детей в средней группе детского сада*. Москва. 1982. 256 с.
31. **Эльконин Д.Б.** *Детская психология*. Москва: Академия. 2007. 384 с.
32. **Мухина В.С.** *Детская психология*. М.: Просвещение. 1985. 272 с.
33. **Крайг Г., Бокум Д.** *Психология развития*. СПб.: Питер. 2005. 936 с.
34. **Протасова Е.Ю., Родина Н.М.** *Методика развития речи двуязычных дошкольников*. Москва: Владос. 2010. 245 с.

PIELIKUMI

ANKETA

Labdien, esmu LU PPF studente, un veicu pētījumu par latviešu valodas apguvi vidējā pirmsskolas posmā, būšu pateicīga, ja atbildēsiet uz aptaujas jautājumiem, kuri tiks izmantoti mana kvalifikācijas darba izstrādē. Anketa ir anonīma.

1. Vai Jūs ar bērnu daudz sarunājaties?

- jā
- nē
- reti

2. Vai Jūs bieži lasiet priekšā bērnam?

- jā
- nē, nelasu
- reti

3. Vai Jūs ar bērnu pārrunājat lasīto?

- jā
- nē
- reti

4. Vai Jūsu ģimenes locekļi saziņai savā starpā lieto latviešu valodu?

- jā
- nē

5. Vai mājās kāds no ģimenes locekļiem ikdienā runā ar bērnu latviski?

- jā
- nē

6. Vai Jūs lasiet (stāstiet, dziediet) bērnam latviski?

- jā
- nē
- reti

7. Vai skatāties ar bērnu televīzijas pārraides latviešu valodā?

- jā
- nē * lūdzu, pāriet uz 9. jautājumu.
- reti

8. Vai pārrunājiet ar bērnu pārraidēs redzēto?

- jā
- nē
- reti

9. Vai Jūs ar bērnu pārrunājiet latviešu valodas nodarbībās apgūtās tēmas?

- jā
- reti
- nē
- nē, nepārvaldu tik labi latviešu valodu
- nē, nav tam laika

10. Vai, Jūsaprāt, pirmsskolas izglītības iestādē:

- ir pietiekams latviešu valodas nodarbību skaits
- nepieciešams vairāk veltīt uzmanības latviešu valodas apguvei
- nemāku teikt

11. Vai Jūsu bērnus apmeklē latviešu valodas nodarbības ārpus pirmsskolas izglītības iestādes?

- jā
- nē

12. Kādi būtu Jūsu ieteikumi latviešu valodas apguves sekmēšanai pirmsskolas izglītības iestādē?

Paldies!

_____.

(datums)

(bērna vārds, uzvārds)

Prasme	Vērtējums	Piezīmes
Lieto pieklājības frāzes		
Nosauc savu vārdu, uzvārdu, vecumu		
Izpilda vienkāršas instrukcijas (lūdz, atnes, noliec)		
Nosauc rotaļlietas un ikdienā lietojamus priekšmetus		
Nosauc mājdzīvniekus (suns, kaķis, kaza, govys, zirgs, vista, gailis, aita)		
Nosauc meža dzīvniekus (vilks, zaķis, lācis, lapsa, vāvere)		
Nosauc pamatkrāsas		
Nosauc darbības, ko veic ikdienā (es ēdu, es guļu)		
Klausās īsu pasaku, dzejoli, stāstu		
Pareizi izrunā mācītu vārdu		
Saklausā un izrunā latviešu valodas skaņas un skaņu savienojumus		
Zina 1-2 skaitāmpantus, iet latviešu tautas rotaļās		

Artikulācijas vingrinājumi

Sētiņa

Pasmaidīt, parādīt zobus un noturēt, kamēr pieaugušais skaita līdz 5.

Smaidiņš

Iestiept lūpas platā smaidā un noturēt, kamēr pieaugušais skaita līdz 5.

Taurīte

Lūpas izstiept uz priekšu(kā pie skaņas „ū”), noturēt, kamēr pieaugušais skaita līdz 5.

Apmīlo lūpiņas

Arņem apakšlūpu ar augšlūpu. Augšlūpu ar apakšlūpu.

Sprādziens

Lūpas stingri sakļautas un spēcīgi, strauji tās atslābināt (atdarina „sprādzienu”).
Nebalsīgā skaņa: P-P-P. Balsīgā skaņa: B-B-B.

Plācenītis

Nolikt mīkstu, platu mēli uz apakšlūpas un noturēt to, kamēr pieaugušais skaita līdz 5-7.

Adatiņa

Izstiept garu, spicu mēli.

Pulkstenītis

Atvērt muti, kustināt mēles galu, pieskaroties kreisajam, labajam lūpu kaktiņam.

Garšīgais ievārijums

Nolaizīt augšlūpu ar platu mēles galu (no viena lūpu kaktiņa līdz otram; no augšas uz leju), pēc tam tāpat nolaizīt apakšlūpu.

Labrīt!

Ar mēles galu „iebakstīt” labajā vaigā, kreisajā vaigā (no iekšpuses) un „patīrīt” vaigus.

Šūpoles

Mute atvērta. Šūpot mēli uz augšu (platu mēles galu pacelt aiz augšējiem priekšzobiem), uz leju (platu mēles galu nolikt aiz apakšējiem priekšzobiem).

Kaķītis lok pienu

Atvērt muti, izbāzt mēli, pacelt mēles sānus un galu, veidojot „karotīti”. Tad mēli ievelk mutē, atdarinot kaķi, kas lok pienu.

Tīrīsim zobīņus

Atvērt muti, un ar mēles galu „tīrīt” augšējos un apakšējos priekšzobus (no iekšpuses), kustinot mēli pa labi, pa kreisi.

Āmuriņš

Izbāzt mēli no mutes, un ar mēles galu vienmērīgi pieskarties virslūpai.

Pasaka par mēlīti

Reiz dzīvoja mēlīte (parādam mēli).

Tā dzīvoja mājiņā (muti taisām ciet).

Re kā, mēlīte pamodās! (izbāžam mēli).

Uz augšu, uz leju stāpījās (pieliekam mēli pie augšlūpas, pie apakšlūpas).

Tā mazliet pasēdēja (izbāžam tikai mēles galiņu).

Pa labi un pa kreisi paskatījās (pagrozam mēli pa labi un pa kreisi).

Smaidiņš (R.Kaņepēja u.c., 2012)

Skolotājs mudina bērnus rādīt priecīgu sejas izteiksmi. Lūpu kaktiņi ir jāpastiepj uz augšu, zobiem jābūt redzamiem, sakostiem. Izpilda 5 reizes.

Taurīte

Skolotājs piedāvā bērniem būt kapteiņiem, kuri, sarunājoties ar matrozi, izmanto taurīti. Lūpas jāizvirza uz priekšu un jādod komandas matrozim. Izpilda 5 reizes.

Fonētiskie vingrinājumi

Skana „S”

Vējiņš

Lēns vējiņš, kustās tikai koku lapas – rokas saliektas elkoņos, „purināt” plaukstas.

Sienāzīša sisināšana. Bērni stāv aplī un pēc instrukcijas, mūzikas pavadījumā, ritmiski lēkā uz vietas, izrunājot „si – si - si”.

Skana „Š”

Bērniem tiek stāstīts, ka pūš stiprs vējš. Bērni stāv, pacēlušī rokas uz augšu plecu platumā, šūpo rokas un lokās uz sāniem.

Čūska

Bērni stāv, pārmaiņus paceļ uz augšu katru roku, mēģina mūzikas pavadījumā imitēt čūskas kustības un šņāc „šššššššššš”.

Skana „Z”

Vabolīte

Bērni kustina rokas un atdarina kukaiņa spārnus un artikulē skaņu „z”.

Malkas zāģēšanas ar motorzāģi

Bērni imitē ar abām rokām baļķu turēšanu un zāģēšanu, visu laiku artikulējot skaņu „z

Skana „Ž”

Kamenes, lapsenes lidošana. Bērni lido, kustina rokas, izrunā skaņu „ž”.

Skana „R”

Bērni čāpo, rūc kā lācis „rrrrrr”. Imitē mašīnas stūrēšanu, „rūc” kā motors un artikulē skaņu „r”.

Divskanis „ie”

Lai izrunātu divskani „ie”, lūpām jāsmaida. Izrunājot skaņu „i”, lūpas sāk plati smaidīt, lai pievienotu skaņu „a” [ia-ia-ia]. Skaņām saplūstot, veidojas divskanis „ie”.

Iesaistot bērnu darbībā, viņš jāaicina ar rādītājpirkstiem atgādināt mutītei, ka jāsmaida un jārāda zobiņi.

Kad izveidojušās pirmās fonemātiskās iemaņas, vingrina iesaistīt skaņu vārdā. Skaņu atkārtoti divas reizes, neatņemot pirkstus no mutes, izrunā visu vārdu. Atkārtoti pēc nepieciešamības.

Piem. –ie-ie-labdien.

Pirkstiņu rotaļas

Biz-biz mārīte

Biz-biz mārīte uz augšu skrien,
Uz augšu vien, uz augšu vien, *Ar 2 pirkstiņiem iet pa otru roku no plaukstas uz augšu.*
Tipina ar mazām kājiņām, *Pārtrauc "iešanu" un paliek uz vietas tipinot.*
 Žviuks, uz savām mājiņām *Roku strauji atrauj un, pirkstu galus tirinot, it kā aizlido*

Lieli putni, mazi putni (Brice)

Lieli putni, mazi putni, *Ar rokām rāda „lieli”, „mazi”*
Visi brauca žagaros;
Mazajiem putniņiem *Viegli sit plaukstas.*
Apgāzās vezumiņš; *Skaļi sasit plaukstas.*
Pagaidiet, lieli putni, *Veic brīdinājuma kustību ar pirkstu.*
Paceliet vezumiņu.
(latv.t.dz.)

Putniņi

Divi mazi putniņi sēdēja krūmā; *Ar abu roku pirkstiem rāda knābīšus.*
Viens bija jautrais - otrs bija drūmais.
Aizlidoja jautrais, *Labo roku paslēpj aiz muguras.*
Aizlidoja drūmais. *Kreiso roku paslēpj aiz muguras.*
Atlidoja jautrais, *Labā roka priekšā „paklanās”.*
Atlidoja drūmais. *Kreisā roka priekšā „paklanās”.*
Dziedāja putniņi, *Kustina knābīšus- vaļā, ciet.*
Skanēja krūmājs!

Cūka cepa plācenīšus

Cūka cepa plācenīšus,
Ies pie kazas ciemiņā;
Kas tā tāda ciemennīca
Ar tik garu deguntiņu?

*Plaukšķina.
Pieliek pie galvas divus roku ragus.
Plāta rokas.
Rāda garo degunu.*

Sasveicināšanās

Labrītiņ- rītiņā,
Labdieniņ- dieniņā,
Labvakar-vakarā,
Labnaksniņ- naksniņā!
(latv.t.dz.)

*Ritmiski skandē tekstu, katras rindas pirmo
vārdu izrunājot, sit plaukstas, otro vārdu
izrunājot, uzsit pa ceļgaliem.*

Pirkstiņi

Pirkstiņš gāja pastaigāt,
Pienāca tam otrs klāt,
Trešais pirkstiņš skriešus,
Ceturtais-pat diešus.
Bet tas piektais-maziņais-
Brāļus mājās gaidīja.

*Pirkstiņi dūrē, iztaisno īkšķi.
Iztaisno rādītājpirkstu.
Iztaisno vidējo pirkstu.
Iztaisno zeltnesi.
Iztaisno un saliec atpakaļ mazo pirkstiņu.*

Divi eži

Dipu, dapu, iet pa taku
Divi eži cieši blakus.
Ežiem pretī- kas tad tas?
Kukainītis ļoti mazs!

*Abas roku plaukstas cieši kopā saliktas.
„Pastaigājas” pa galdu.
Ar pirkstiem parāda „ļoti mazu kukainīti”.*

Diendusa

Mazais pirkstiņš gulēt iet,

(Kreisās rokas pirksti izstiepti. Sākot ar piekto jebmazo pirkstu, pa vienam saliec pirkstus dūrē.)

Zeltnesim jau acis ciet,

Garais pirkstiņš gultā

– hop!

Rādītājs vēl saka

– stop!

(Ritmā kustina rādītājpirkstu, tad saliec dūrē.)

Arī īkšķim nenāk miegs

-Netaisa tas acis ciet!

(Ar labās rokas rādītājpirkstu “brīdina” īkšķi.)

Pirkstiņi

Manu roku pirkstiņi

Ir kā mammai bērniņi

Sastrīdas un draudzējas.

Sastrīdas un draudzējas

Grozot rāda izplestus abu roku pirkstus

Pirkstus izpleš plati, tad savelk kopā.

Ko visu prot rociņas

Viens, divi, trīs

Tā maisa putriņu,

Tā griež sierīņu,

Tā slauc gotiņu,

Tā zīmē ar otiņu.

Tā šuj kleitiņu (krekliņu),

Tā ravē dārziņu,

Visas darbības attēlo ar roku kustībām.

Tā tīra kurpītes,

Tā sasien lentītes,

Tā slauka istabiņu,

Tā kasa vēderiņu.

Nu mūsu rociņas daudz ko prot!

Skaitāmpanti un dzejoli

(Eglīte, 2012)

Kas ir zaļa? – Pļava.

Kas ir koša? – Kļava.

Kas ir mazs? – Rūķis.

Kas ir liels? – Pūķis.

Kas ir melns? – Kaķis.

Kas ir balts? – Zaķis.

Kas ir mīļa? – Ģimene.

Kas ir sīka? – Ķimene.

xxx

Raudzīsim, ko tur lai darām,
Ka visus desmit saskaitīt varam.

Viens, divi, trīs –

Tie citi būs drīz.

Četri, pieci, seši –

Tie mums ar nav sveši.

Septiņi, astoņi, deviņi –

Areče nu – te viņi!

Pieliec vēl vienu klāt:

Visi desmit ir akurāt.

(Rainis. „Visi desmit”)

Rainis

Lellīte slima

"Kā tad nu lellītei

"Šodienu iet?"

Māmiņa gluži

Uztraukta šķiet.

Lellīte slima,
Ārsts galvu krata,
Pulsiņu rauga,
Pēta un skata.
Beigās nosaka abi:
"Rītu būs atkal labi."

Labu nakti!

Nu, Lolīt, labu nakti!
Tev vajga gulēt iet.
Stāv māmiņa uz vakti,
Ver droši acis ciet!

Tev šūpulī būs mīksta guļa;
Ar dziesmām tevi guldīšu.
Bet rīt tu neesi man tūļa!
Jau agri tevi piecelšu.

Sunītis mācībā

Nāc šurpu, sunīt', uzmanies,
Nu pakājkājās atsēdies,
Un ķepu dod man rokā!
Tā sēdi mēmi, nekusties,
Un pielūko, ka izmācies,
Jo šoreiz nav vis jokā.

Es vieglu došu darbiņu,
Tik izdari ar apdomu,
Tev pašam derēs lieti,
Es brangu cukurgabalu
Uz deguna tev uzlieku,

Svied up! un grāb to cieti!

Ja tu to gaisā saķersi,
Tad tūdaļ apēst varēsi,
Tad es to tevim ļauju.
Bet tikai to tu pieraugi,
Ka zemē manim nemeti,
Jo tad tev tiks ar sauju.

Dzimumdiena

Še es esmu Ritiņa —
Visuskaistākā meitiņa;
Sanākat nu visas saimes
No malu maliņām,
Vēlējat kuplas laimes
Man uz jaunām gaitiņām:
Šodien, mīļie radiņi,
Man ir četri gadiņi.

Zila ir man kleitiņa,
Rozā man ir jakiņa,
Zeķes raibas, kurpes baltas
Dotas man par dāvanām;
Rīkojat nu dzīras staltas
Kā uz kāzu svinībām:
Šodien, mīļie radiņi,
Man ir četri gadiņi!

Kārlītis

Kārlīti, Kārlīti,
Manu mazu brālīti:
Tavu lielu blāvienu,
Kā vērša māvienu!

Mū, mū, mū!

Ū, ū, ū!

Vērsīts mauj sienīņa,
Teliņš mauj pienīņa,
Ko tu gribi, Kārlīti,
Manu mazu brālīti?

Mū, mū, mū!

Ū, ū, ū!

Ojārs Vācietis

Viens pa ceļu gāja,
priekšā bija māja,
iekšā kādu rāja,
jo viņš nezināja,
kur ir kreisā kāja,
kur ir labā kāja.

Kāda kuram dziesma

Pulkstenim bija tāda dziesma:

– Tink. Tink. Tink. –

Zīlītei bija tāda dziesma:

– Pink. Pink. Pink. –

Sivēnam bija tāda dziesma:

–Rukš. Rukš. Rukš. –

Ezītim bija tāda dziesma:

–Pukš. Pukš. Pukš. –

Kaķītim bija tāda dziesma:

–Nau. Nau. Nau. –
Zivij bija tāda dziesma:
nu – kāda?

Miega dziesma tiem, kas vēl gulēt neies

Es jau nesaku nekā.
Labi.
Esmu mazs.
Gulēt iet man negribas.

Nekas!
sandales noaušu,
blūzīti nolikšu,
gultā iekāpšu,
segu pārvilkšu,
sapni pasaukšu...
Sapnis negribēs nākt.

Cik tas ir grūti,
to jūs sapratīsiet,
kad es būšu liels un jūs
būsiet mazi.

Māris Čaklais **Saulīte ar zobiem**

Sunim zobi, kaķim zobi,
saulīte ar zobiem.
Saulīte ar zobiem,
bet ne rej, ne ņaud.

Saltie sniegi nokusīs,
saulei zobi izkritīs.

Sunim zobi, kaķim zobi,
saulītei - tu-tū.

Suns tos zobus meklēt skries,
ries un ries, un ries, un ries.
Kaķis ņaudēs savu: "Ņau -
it nekur te zobu nav."

Saule klusa pasmaidīs,
suņus, kaķus apsildīs.

Dziesmiņa par peli un kartupeli

Tas visiem zināms - pele
ir viltiece un mele,
bet nepazina peli
vēl kastē kartupelis.

Teic pele: "Zirgs ēd auzu,
bet es, es tevi graužu,
bet tu, tu arī pele,
tik saucies kartupele.

Mums abiem mājas kastē
un abiem labas astes,
kaut tev šo sauc par asnu,
bet ievēros to kas nu!"
Tik kartupelim glaimi;
kaut pusapgrauzts, bet laimīgs
viņš skatās pelē mīlīgs,
kā burkānu tā vīlē
un šķībī tik un šķērē,
un sadraudzību zvērē.

Kad apniks burkāns pelei,

sāks grauzt tā kartupeli
un teiks bez kādām bažām:
"Cik vitamīni dažādi!"

Kāpēc lietussargi vaļā

Sēņuks Blēņuks Bērslapēns
vārdus tā kā naglas dzen:
"Lietus sola laiku bargu -
uzsargāsim lietussargu!"
Mākoņi pa kokiem pinas...
"Sēņuk Blēņuk, kā tu zini?"
Sēņuks saka: "Mana māsa
pazīst vienu lietus lāsi.
Lāse, paglābta no vēja,
manai mātai pačukstēja:
"Sen tas lietum prātiņā -
ielīt sēnei kātiņā.""
Lietus līst, un lietus brīnās -
kā tās sēnes visu zina?
Vai nāc klusu, vai nāc skaļi -
vienmēr lietussargi vaļā!

Miegdziesmiņa

Cauri visi dienasprieki,
nu pie miega, nu pie miega!

Apaļiem un pūkainiem
laiks ir gulēt kukaiņiem.

Zivtiņa guļ upes dzīlē,
krasta meldros - meža pīle.

Palīdis zem mātes spārna,
sapņos kino skatās vārnēns.

Tā kā lācis brūnā sūnā
tauriņkāpurs guļ vēl kūnā.

Bet viņš piecelsies no rīta
jau par glītu taurenīti.

Gudrā pūce pelēkā
tup par tevi nomodā.

Un, lai labi saredz ceļu
miega šoferītis pelēns,

jāņtārpiņi stiebros glīšus
izkar savus lukturīšus.

Pūce prasa balsī skaļā:
"Kam tur vēl ir acis vaļā?"

Pūci nenokaitiniet -
labi ātri veriet ciet!

Ko prot peles pieliekamā

Peles pieliekamā prot,
pē, pē, pē,
vienmēr kaut ko uzlabot,
pē!

Desām līkumi par līku,
pē, pē, pē!

Sieriem caurumi par sīku,
pē!

Pirmais nūdeli,
otrais pudeli,
trešais grūbiņu
dungodams skrubina.

Bet kas tur pie durvju sliekšņa
sartinājies kā baķis?
(Cst, nesauciet vārdā, pamodīsies!...)

Asi un smagi
aug miegā nagi.
O, tie labi noderēs
pelītēm pa oderēm!

Saviebies nu pelēns: - Vē! -
Slims ar vēdergraižīti.
Māte saka: - Teicu tev -
desai piekod maizīti! -

Nagi aug un izaug lieli.
Nu vairs nevar pat pa ielu.
Grūši audzēti un dārgi
tie no visa jāpasargā.

Ka no bedres, ka no murda
kaķa ņurdēšana gurda.
Katrs paliek kluss un rāms,
kad pārtikt sāk no dāvanām.

Peles pieliekamā prot,
pē, pē, pē,
arī kaķus uzlabot.
Tā ir, vai ne?

No kurienes nāk miegs
Velc, pelīte, saldu miegu...
Kur tad taisa miega prieku?

Kas tur strādā - liels vai mazs
tajās miega fabrikās?

Visupirms ir rūpes lielas,
kamēr gādā izejvielas.
Siena klēpis , pērnā sūna,
putnam izkritusi dūna.
Viena kārta vakarkrēslas,
tikai - lai nav pārāk vēsa.
Un, ja pārāk bieza klāsies,
miega dzira sabojāsies.
Nogurums vēl piecas žāvas,
ēna no tās lielās kļavas.
Kad viss samaisīts, klāt maisa
tūkstoš tonnu pļavu gaisa.

Un tad taisa. Miegu taisa.
Paklausīgi, kā tam lieka,
strādā kaķis dzirnavnieks.
Klusi, klusi tumši zaļas
dzirnavas bez stājas maļas.

Miegs jau spiežas klāt kā vate.
Bet vēl jāsavāra katlos.
Un, lai nesanāk tāds čaugans,
katli labi jāuzrauga.
Bet, ja pārāk mēģināsi,
tad tāpat kā šim tev klāsies:
pelēns krīt no kājām vājām -
viņš tā vairāk mēģinājis.

Miegs spiež plakstus,
miegs spiež muti.
Pele Māte teic: Vai jūti,
cik to miegu pelnīt grūti?

Un, kad mēness logā skatās,
tad ir miega virums gatavs.
Nu laiks salikt burciņās -
bērniņam un žurciņam,
suņiem, kaķiem... Tik ne Lūcei -
naidīgajai Peļu Pūcei.

Elektriskā zivs

Jūrā neēdamas, sīvas
elektriskās zivis dzīvo.

Tiklīdz pieskaries, tūlīt
neko neprasa, bet sit.

Bet vai tikai ūdeņos
šodien tādi mošķi most?

Tu, kas visiem sper un kod,
čīkstētāj un rūgumpod,

kašķa poli garās biksēs,
arī neesi elektriskais?

Intervija ar skumjo govi

- Kādēļ skumsti tik ļoti, govs?
Ja tu skumsi, kas pienu dos?

- Man ir apnicis visu dienu -
tik to vien - par pienu, par pienu. -

Jā, patiešām, tas ir par skumju -
dienu - nakti par izslaukumiem...

Un tev gribas runāt ar teļu
no citām pļavām - no Piena Ceļa...

Bet neskumsti, neskumsti, neskumsti, govs.
Ja tu skumsi, kas pienu dos?

Rudens tīrgus gājēji

Ko tie zaķi tur tā tērgā: Jāsapērkas, jāsapērkas...	Tāpēc katram rokā groziņš.
Ko tad viņiem tīrgū meklēt? Varbūt zaķskābeņu sēklas?	Vāvere sauc: Tagad - gādāt? Vasarā - tad vajag strādāt!
Pāri grāvjiem, pāri ciņiem: ziemai vajag burkāniņus.	Nezinājām, mēs vēl jauni, - atbild zaķi tīri sprauni.
Rudens nāk ar lielu bozi.	Neesat zaķi jūs, bet auni. Kā nav kauna? Kā nav kauna?